Государственная ордена Ленина библиотека СССР имени В. И. Ленина

Масса а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

ЕРА 27 НОЯБРЬ
№ 94 (2303)
1958 шу

Мах 20 кеп.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша де мел дезар дергда съезда решенеш кхоачашъярна вай мехка къахьегамхой оарцагIа баха, болхлой, колхозникаш, интеллигенци Коммунистически партена гонахьа кхы а айхагIа кхота а бергба коммунизм хьалъяра исторически программа котъяккхарна къовсам лоаттабе а бугаргба.

1959—1965 шерашка СССР-а халкъа боахам дегIабарна йола контрольни цифраш

ССКП XXI-ча съезде новкъоста Н. С. ХРУЩЕВС ергйолча доклада тезисаш

(Юхедисаьр. Долалучунга хьажа №№ 92, 93 йолча газеташ тIа).

4. СССР-а халкъа боахам дегIабара план, толамца кхоачашъяра хьал да вай паччахьалкхе дIахо чIоагIъяр, цун боахама-организаторскии культурни-кхетамеи болх чIоагIбар. ТIеххьарча шерашка партеси правительствоси, Советски демократи дIахо дегIайоагIилгеи социалистически законаш леладар чIоагIделгеи Iалашдеш дола, дуккха а лоархIамера гIулакхаш даьд.

Социалистически демократи котъялар къаьгга гучадаьлар 1958 шера марта бетта СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарца. Коммунистийи парте боацарийи халкъа блокана кхадж тессар 133 миллионал дукхагIча харжархоша — берригача харжархой дукха хIама ца эшаш бIаь проценто СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш дара башха дикача итогашеи промышленностаннеи строительствонеи доал делга тоадеш эргадаккхараи колхозни строй дIахо дегIаярнеи де лаьрхIа лоархIамера балхаш дерригача халкъо дувцарах хьахинначари бокъонца тешавеш хьахойт вай ленински партен политика къахьегамхоша массане а хьаллоацаш а чIоагIа къоабал еш а хилар, Советски Союза дерригá халкъаш Коммунистически партена гонахьа йохаргйоаца цхьоагIо йолаши кхотаденнеи хилар.

Алхха социалистически бокъонца халкъа демократена мара могаргдац къахьегамхой таланташ гучаяха, кхоачалургбоацача халкъа творчески низа бизза никъ хьабела. Наьха хьинар тIех ме хул а коммунизм хьалъяра декхараш доккхагIа ме хул а социалистически паччахьалкхен организаторски болх а шерагIа барж, коммунизм хьалъяра цун лоархIам а лакхагIа хул.

Вай общество коммунизманна гарга ме гIорт кхы а шерагIа барж боахам а культура а хьалъярна къахьегамхой депутатий Советаша кулгалдара болх. Республикански, краяй, областий, городий, районий, поселкай, юртий Советаша хIара денна къестаде деза промышленни предприятеша стройкаш, колхозаша, совхозаша ворхI шера плана задашеш кхоачашъеш деча балхий лоархIамера дешаш, производство айярна ерригача торонехи моттигерча ресурсаехи пайда мамогга дукхагIа эцилга Iалашде деза, къахьегамхой бахара хьал а культура а айярна, нах чубаха а культурни вахара а гIирсаш хьалдара планаш кхоачашъяра йоакхо еза, лохехьара хьайоатIа творчески инициатива дегIайоалае а хьаллаца а еза. Уж декхараш кхоачашдарна советски органаш декхарийла я нахацара бувзам кIаьд ца луш чIоагIбе, волокитани бюрократизмани элементаш хоадам боллаш дIаяза, паччахьалкхени боахамеи аппарат дарегIа хилийта а тоае а.

Промышленностани строительствонеи, юрта боахамаи доал делга тоадеш эргадаккхара, кулгалделга производствона гарга озара опыто хьахьекхар советскии, боахамеи, кхыйолчеи организацешта доал ду аппарат лоархIам боллаш кIезигъе а цхьалха яккха а мел йоккха торонаш я. Деш дола къамал хIанз йола аппарат цхьадолча даькъе механически кIезигъелгах доацаш, центре а моттигашка а доал деча аппарата структура лоархIам боллаш цхьалха яккха торо хулийтаргйола хьадда гIулакхаш дарах ду, из доал кхы а дикамеи говзагIеи, экономи йолашеи дергдолаш. ХIанз вай кадраш дегIаьяьхкаи боахам а культура а хьалъяра кулгалдара опыт Iомаяьи йолча хана торо хулийт централни, республикански, краешкара, областашкара, городашкара, районашкара советскии боахамеи органашка, хIаьта иштта боахама управленешка, тресташка, промышленноста предприятешка, транспорте, торговле, связе, стройкашка, колхозашка, совхозашка, РТС-ашка доал дара аппарат лоархIам боллаш кIезигъе а мукъайоала кадраш юкъарчал доацаш производственни болх бе хьожае а. Из дерригá а де деза хIанз йолаш йола аппарат кIезигъяра тарра, керттерча даькъе административни управленен доакъош эргадахарца а уж вIашагIтохаш доккхий дарца а.

Уж гIулакхаш чакхдахаро торо хулийтаргья доал деча аппаратага дIадодар лоархIам боллаш кIезигде, цунца цхьана кулгалделга производствона кхы а гаргагIа оза, цу кулгалдара боарам айбе. Иштта тайпара де дезаргда партийни, профсоюзни, комсомольски, кхыча общественни организацей аппарат эргайоаккхилга а кIезигъелга а.

5. СССР халкъа боахам дегIабарна 1959—1965 шерашкара план толамца кхоачашъе къовсам лоаттабарна дуккха а къахьегамхой оарцагIа бахарна боккха лоархIам болаш я ший мугIарашка 50 миллионал дукхагIа болхлойи гIулакхера нахи вIашагIтеха, эггара дукхагIа нах юкъе бола общественни организаци йола профсоюзаш. Цун берригá болх партес никъ телаш а лелабу коммунизм котъяккхара халкъо лоаттабеча турпален къовсамца хадаргбоацаш бувзабенна а ба. ТIеххьарча хана профсоюзни организацеш боахама доал дарна нах шерагIа юкъеоза, производствон, къахьегама нормаш увттаяра а алапи телара а дешашка кIоаргагIа хьежа, къахьегама овсарле лакхъярна кхы а хьинарегIа къовсам лоаттабе яьннай. Болхлойи гIулакхерча наьхеи къахьегама хьалаш а бахар а тоадара гIулакха, нах чубаха цIенош хьалдара программа чакхъяккхара, къахьегамхой хьал хадданза тоадара кхыча гIулакхашта а профсоюзий хьинар холуш айденнад.

ВорхI шера плана тIа оттаяь коммунизм хьалъяра сийлахь-йоккха программа кхоачашъяра къовсам лоаттабелга профсоюзни организацей хIанз эггара хьалха де дезаш дола, эггара лоархIамегIа дола декхар да. Уж декхарийла я болхлой класси берригá къахьегамхойи хIара предприятес паччахьалкхен заданеш кхоачаш а тIеххкоачаш а ярна оарцагIа баха, вай мехка коммунизм хьалъяра тохкам баь метод йола социалистически яхь кхы а шерагIа йоаржае. Нах производствона доал дарна юкъе озаш йола массазза а болх беш йола производственни совещанеш, болхлой боахама а профсоюзни а актива собранеш яра санна йола формаш дегIайоалае еза.

Профсоюзаша дIахо а тоабе беза болхлоштеи гIулакхерча нахаи чубаха цIенош деш а вахара гIулакхаш деш а долча даькъера шоай болх, производстве къахьегам лорабара, нах чубаха гIирсаш дара планаш кхоачашъярна, нах чубаха цIенош дIанийсдечеи, торговлен а общественни а питанен а балха, къахьегамхошта медицинскии коммунальнии гIулакхаш дарна тIахьожилга чIоагIде деза.

Профсоюзни организацеш декхарийла я нах кхетамца хьалкхебара болх чIоагIбе, кхетамца нах хьалкхебара, коммунизман школа хиларца ший лоархIам дикагIа кхоачашбе а советски патриотизм йолаш, кхоачамбоацараш ца ловш хиларца къахьегама а юкъарча доалахьенга а социалистически хьисапе хьежара уйла йолаш къахьегамхой хьалкхебар, новатораши производствон дикагIа бола болхлойи хьаллацар, цар опыт шерра дIайоаржаяр, бракоделаштеи, прогульщикаштеи, дер дайнараштеи духьала общественни эгIазал хьежа а еш болх бе.

Партийнии комсомольскии организацешца цхьана профсоюзни организацей декхар да социалистически обществола гоама йола хулиганство, корта бохабу малар мелар, кхааш ийдар, базар яр, дIаяхача ханах юхедисаь сийдоацаш дола кхы цу тайпара гIулакхаш дIададаханза дарг ца хилара теркам тIабахийта.

Шоашта тIадехка декхараш профсоюзашта толамца кхоачаде могаргдац шеррача активо хьал а лоацаш профсоюза члений самодеятельность дегIа а йоалаеш организаторски балха боарам дIахо а айбарца мара.

6. Ший мугIарашта юкъе 18 миллион кагий нах а мехкарий а, вIашагIтеха йола ленински комсомол коммунизм хьалъяра планаш кхоачашъеш массаз а хиннай партен тешамера гIонча. ТIеххьарча хана комсомолои советски кагирхошеи белгалдоаллаш гIулакхаш даьд эрий ихка лаьтташ карадерзадар, мехка малхбоалехьа лоархIамера предприятеш хьалъяр, Iаьржача металлурген, кIорани химическии промышленноста предприятеш хьалъелга сихдар санна дола паччахьалкхен юкъера декхараш кхоачащдеш. Цунца гучайоал партен тIахьехамашта боккхача безамца жоп луш болча советски кагирхой майра уйла, идейни чIоагIал, коммунистически сакхетам. Партеси халкъои боккха мах бу вай мехка кагийча наьхеи мехкарийи турпалерча къахьегама.

Парти шийх тешарах бIубенна къовсамца а къахьегамца а дегIа а ух денал чIоагI а лу советски кагирхой. ХIама хьадар, керда вахар хьадар Iалаьмате доккха ираз хетарца вай кагирхой бIаьхий хул духовно, революционно чIоагIлу, советски сага вахара юкъе эггара кертера дар, эггара, дукхагIа мах болаш дар — общественон ираз бахьан къахьегилга деза а цун мах бе а Iомалу.

Вай паччахьалкхе дегIайоагIача кердача этапе комсомолаи берригача Советски кагирхоштеи хьалхашка кхы а доккхагIа дола декхараш латт. Коммунизм хьалъяра Iалаьмате йоккхача программо шера никъ хьабел кагийча наьхеи мехкарийи творчески инициативеи самодеятельности дегIаярна.

Комсомольцашеи комсомолкашеи, вай мехкарча берригача кагийча нахеи мехкарашеи кхы а хьинарегIа караэца деза СибарегIен, Къилбседа, Гаьнарча Малхбоален, Казахстана Iаламан рузкъаш карадерзаделга. Комсомоло кхы а доккхагIа а хьинарегIа а дакъалаца дезаргда промышленни, нах чубаха, культурни-вахара гIишлош хьалъеча, социалистически юрта боахам дIахо а дегIабарна къовсам лоаттабеш, еза-йоккхача индустрен лоархIамегIа йолча стройкашта шефство лелаеш. Комсомольцаша тIехьа тIайоагIача хана а берригача кагирхошта бала беза лакха овсарле йолаш, шоаш ца кхобеш къахьегара дикагIа бола хьокхам.

Коммунизмо лерхI саг масса а оагIорахьара духовнии физическии дегIавоагIилга. Цудухьа къаьстта теркам тIабахийта беза кагирхой коммунистически уйланца хьалкхебарна, ший Даьхе доазув доаццаш езаши цун моастагIий тоама болаши бола коммунистически общество хьинареи сакхетамцеи хьалъераш хьалкхебарна. Кагирхоша дика сакхеташи тIагIерттаи вIаши тар а долийташ леладе деза производстве къахьегилгеи дешилгеи, хIанзарча дешара боарам тIа хила беза, социалистически культуран карагIдаьннараш Iомаде деза. ХьалкхувшI йоагIа тIехье коммунистически кхетамца хьалкхеяра боккха лоархIам болаш я кагирхой вахара пайдане къахьега кийчбе декхарийла йола советски школа. Ленински комсомоло хьинаре дакъалаца дезаргда халкъа образовани эргаяккхарна партес лерхIар чакхдоаккхаш. Школан производствоцара бувзам чIоагIбе беза, физически къахьегарца, дешара техника Iомаярца ший дегI холо ла Iомадарца безам болийта беза школьникийи пионерийи.

ВорхI шерара план кхоачашъярна лоаттабеча къовсамо дIадехаргда комсомола кагийча наха юкъе лелабеш бола организаторскии кхетамца хьалкхебареи болх кIаьд ца луш тоабелга. Iалашде деза хIара комсомольски организаци деналдолаш, болх бе могаргдолаш, берригача кагирхошца айхха ювзаенна коллектив хулга. Комсомола низи творчески хьинари тела хьаст ба партес цунна деш дола кулгал. Коммунисташ декхарийла ба комсомольски организацеш дегIаяхкараи чIоагIъяраи хадданза йоакхо е, кагирхошта юкъера кхетамца хьалкхебареи организаторскии болх тоабе царна новкъостал де, боахам а культура а хьалъяра лоархIамера декхараш кхоачащдара уж юкъе оза.

7. Социализм котъяларца доалаш-доалаш социализмагара коммунизмага далара кердача исторически юкъах чуеннай Советски Союз. Гаргтарча 15 шера Советски Союз дегIаяра перспективни плано лерхI коммунизмага далар йистедаккхарна хиланза дагрдоаца хьалаш оттадар. 1959—1965 шерашка СССР-а халкъа боахам дегIабара ворхI шера план кхоачашъяр коммунизман материальни технически кIийле хьаяра хоадам беш йола ха хургья.

Коммунизм хьалъяра Iалаьмате йоккха планаш оттаеш, парти тешаш я, хIанз а уж толамца кхоачашъергхиларах. Коммунизмага бодача новкъа керда боккха гIа боккха вай торо я цунца эшаш мел дар мехка хьадаь хиларца. Вай йолаш я низ бола, технически хьакъехьа дегIаена социалистически индустри, сихха айлуш латта механизаци яь боккха юрта боахам. Промышленностани строительствони доал дега тоадеш эргадаккхаро, Iилмеи техникеи дегIаярна даьхача доккхийча толамаша, мехка Iалаьмате доккха Iаламан рузкъаш хиларо, кхоачалургдоацача низий хьаст хиларо йоккха торонаш хулийт СССР-а халкъа боахама дерригá доакъош сихагIа дегIадоаладарна йолча йIаьхийча ресурсаех бизза а дикагIа а пайда эцарна.

Коммунистически общество хьалъяр — дуккха а миллионаш болча наха творчески болх бар да. Советски халкъо ший дулхах-цIех дола, хьамсара гIулакх хиларца тIаэцаргья ворхI шера керда план, хIаьта шеко а яц из кхоачашъярна шийгIа доаллача хьинарца, энтузиазмаца, инициативаца къахьегаргхилара. Мехка йолаш я балха говзал йолаш а толамаш доахаш а халкъа боахам дегIабара чоалханера декхараш кхоачащде ховргдола башха дика кадраш. Вай ленински парти цIаккха ца хиннача тайпара чIоагIа а цхьоагIо йолаш а я хIанз. Цо нах кхота а бу вIашагI а тох, хIаьта дукхагIа тешаме долча наькъашца де лаьрхIачун уж тIа а буг.

Коммунистически партен, цун Центральни Комитета керттера декхар да хIанз мехка халкъа боахам дегIабара ворхI шера план шеко йоацаш кхоачашъяр Iалашделга, хIаьта из дарца вай Даьхен низ кхы а чIоагIбар, халкъа материальнии культурнии вахара боарам кхы а айбар. Из исторически декхар толамца кхоачашдарна тIехьа тIайоагIача хана а, кулгалдара ленински принципаш лелаярца, парти декхарийла я нахацара ший бувзам, ший мугIарий цхьоагIо чIоагIъе, критикеи самокритикеи шерагIа йоаржае, хIара партийни организацен, берригача коммунистий инициатива дегIайоалае, паччахьалкхен заданеш кхоачашъяра бола бехктокхам лакхбе, коммунизм хьалъяра бола Советий, профсоюзий, комсомола лоархIам айбе.

* * *

ССКП XXI-гIа съезд 1959—1965 шерашка халкъа боахам дегIабарна контрольни цифрашка хьожилгеи уж чIоагIъелгеи боккха лоархIам бола гIулакх хургда партени советски халкъеи вахара чухь.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша де мел дезар дергда съезда решенеш кхоачашъярна вай мехка къахьегамхой оарцагIа баха, болхлой, колхозникаш, интеллигенци Коммунистически партена гонахьа кхы а айхагIа кхота а бергба коммунизм хьалъяра исторически программа котъяккхарна къовсам лоаттабе а бугаргба.

Партен XXI-ча съезде нов. Н. С. Хрущевс ергйолча доклада тезисаш ювц

Химикаша къоабалъю тезисаш

Грозненски химически завода болхлоша, инженераша, техникаша чIоагIа дог айдаларца ювц укх деношка новкъоста Н. С. Хрущевс ССКП XXI-ча съезде «1959—1965 шерашка СССР-а халкъа боахам дегIабарна контрольни цифрех ергйолча доклада тезисаш.

Цунна хетаяьча митинге къамаьл даьча № 17-18 йолча цеха аппаратчика нов. Козловс белгалду контрольни цифрашца химически промышленность, къаьстта синтетически материалаш хьаелга сихха дегIадоаладелга лерхIилга. Уж материалаш хьаярна эша продукци химически заводо хьаеш хиларах вай декхар да, — йоах нов. Козловс, — Даьхенна дукхагIа фенол, ацетон, спирт дала. Из дарна шерде деза производственни низаш. Тезисаш дийцачул тIехьагIа химикаша декхар тIаийцар фенол делга 10 процент лакхде.

Ший къамаьлаца № 32 йолча цеха аппаратчика нов. Алексашина йоах, коммунистически партес еча кердача йоакхонна жоп луш цеха коллектив ССКП XXI-ча съезда йоаггIача тайпара накъа яхар духьа къахьегама вахте этта хилар. ХIара денна, хIара ветта производственни заданеш тIеххкоачашъелга лаьрхIад коллективо, из хургда съезда дикагIа дола совгIат.

Митинге къамаьл мел даьраша чIоагIа дог гIоздаларца тIаийцар контрольни цифрех йола тезисаш.

ССКП ЦК ноябрьски Пленума решенеша дог айдаьча химикаша ССКП XXI-ча съезда сийна укх деношка доккхий толамаш доах.

№ 15 йолча цехо дIадахача ноябра деношка 112 процент кхоачашъяьй шоай план, хIаьта тIехьарча деношка 131—135 процент кхоачащъю. № 16 йолча цеха болхлоша шпериз арахецара 18 ден план 110 процент кхоачашъяьй, хIаьта тIеххьарча деношка 112—113 процент кхоачашъю. Иштта цехаш дуккха а я заводе.

А. ПУХОВИЦКИЙ

Кердача плано дог айду

ХIара денна, делкъийга салоIача хана, МогIалбикерча транспортни контора агитатораш нн. Чертови Шибайкини иштта кхыбараши болхлой коллективана нов. Н. С. Хрущева доклада тезисаш тIа йола газеташ дешаш хул. Слесарашта газет дешаш хул нов. Дубинцов а.

Кердача ворхI шера йолча плана цифраш йовзарца дег тIара къамаьлаш ду транспортникаша. ДIахо къахьегамхой материальни хьал тоадара тIаерзаяь партес лелаеш йола мероприятеш чIоагIа раьза болаш тIаэц контора болхлоша.

— ДIахо дикагIа къахьегара дог айду цу кердача плано, — йоах слесара Сыпченко Владимира. — Берригá низ тIабахийта, вай мехкарча болхлоша кхоачаш а ергья из семилетка. Цу гIулакха доаггIача тайпара хьинаре къахьегаргда оаха, транспортникаша а.

Наьха бахар тоадара йоакхо а еш йоккхий планаш увттаеча партена баркал а оалаш дувц шофера-крановщика нов. Сараевс. Шофера Сыпченко Валентина йоах:

— Итт бетта йола задани кхоачашъяьй тха коллективо. Ноябрь бетта а толамца къахьегаш да тхо. ССКП XXI съезд хьаеллара денга кердача къахьегама коталонашца даха лаьрхIа а да тхо.

А. СЛЕСАРЕВ.

Укх деношка Грозненски химически завода цехашка чакхъяьлар Н. С. Хрущевс ССКП XXI съезде ергйолча доклада тезисаш ювцаш коллективай собранеш. Собранешка дийцар, заводе а, цехашка а коммунистически къахьегама бригадаш вIашагIйохкара гIулакх.

Сурта тIа: 7-ча цеха собране къамаьл деш воал оператор нов. В. Быстриков. И. Плиева сурт.

Кхы а дикагIа дергда балхаш

«Аргун» яхача колхоза комплексни бригаде Iалаьмате чIоагIа дегаш гIоздаларца ювц къахьегамхоша вай партен XXI-ча съезде нов. Н. С. Хрущевс ергйолча доклада тезисаш. ВIаши дага а боалаш уж тезисаш ювца гулбеннача механизатораша, хьайбаш леладераша, лаьттанца балхаш дераша тезисаш тIара цхьацца йола цифраш белгал а йоахаш, шоай колхоза боахамца ювзар уж.

Бригадира нов. Алхазовс белгалдаьккхар ялаташ хьувкъийтарна а хьайбай боахама а шоашта карагIдаьнна доккхий хIамаш. — Цхьабакъда, — аьлар цо, — вайга кхы а дукхагIа де торо я. Доярккас Лангаваяс хIанзалехь а 3117 килограмм шурий яьккхай ше гIулакх деча доахах хIара Iаттагара. Из кхычар а де йиш я.

ССКП XXI-ча съезде нов. Хрущевс ергйолча доклада тезисаш дег тIара къоабал а еш, комплексни бригада членаш доккхий толамаш даха кийчлуш ба ялаташ хьувкъийтарна а хьайбай продуктивность лакхъярна а. Цу гIулакха эшаш мел йола торонаш бригаде болаш я.

Вайна, халкъа лаьрхIа да из дерригá а

Вай Даьхен массайолча митинге Iомаеш я Н. С. Хрущевс ССКП XXI-ча съезда ергйолча доклада тезисаш.

«Старогрознефта» мехкдаьттан промыслови управленен строительни-монтажни цеха ерригача бригадашка Iомадеш да из исторически лоархIам бола документ.

Бетонщикий бригадан культбудка чу гулбелар бетонщикаш, электросварщикаш, арматурщикаш, механизатораш, грузчикаш. Газет дешаш йоаллача Василихина Валентинас капиталовложенеш ювцача раздела тIакхаьчача белгалду 1959 — 1965 шерашка капиталовложеней боарам 1,8-зза лакхлургболга. Алхха производственни объекташка дIадохийтаргда цхьа миллиардагеи 513 миллионагеи кхоачаш ахча. Уж цифраш белгалйича грузчика Улигов Абос дог гIоздаларца йоах, ма башха дика цифраш я-кха уж. Цу шерашка вай республике а ергья дукха объекташ. Йовзаргйоацаш тоалургья Нохч-ГIалгIайче — йоах Абос. Къамаьл деш дакъалоац къаьнача бетонщицас Карагичева Полинас, мар Даьхен тIем тIа ве а вийна пхиъ бер кхоабаш ягIа Карагичева. Тоа а лургья хоза а лургья город Грозни а. Укхаз хьалдергда керда цIенош, школаш, больницаш, берий учрежденеш, тикаш. Из дерригá а вайна халкъа лаьрхIа да — йоах Карагичевас. Кхы а дикагIа тоалургья вай Даьхе, цхьабакъда цу гIулакха хьинаре къахьега дезаргда дерригача советски халкъо — йоах бригадира нов. Шевченкос.

Вай Даьхен низ чIоагIбарна вай низ а хьаькъал а кходергдац вай — йоах бетонщика Оскаров Рамзана. Вай бетонни узел а тоаяь эрга ма йоаккхаргйий, бетонщикий къахьегам аттагIа хургба, вай продукцен дикал а тоалургья. Кхы а дикагIа тоалургья вай Даьхе, кхы а дукхагIа ираз долаш хургда вай вахар. Иштта уйлаш йолаш а шоаш ца кхобеш къахьегаргдолаш а ба «Старогрознефта» мехкдаьттан управленен строительни-монтажни цеха болхлой.

А. ТИЩЕНКО.

Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикан Лакхехьара Совет гулъярах дола

Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо оттадаьд:

Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикан Лакхехьарча Совета шоллагIча созыва шоллагIа сесси 1958 шера 16 декабре городе Грозне гулъе.

Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Заместитель
А. В. ТЕПСАЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Секретара меттал
В. ГОЛУБОВСКИЙ.

Школен вахарцара бувзам чIоагIбарахи мехкарча халкъа образованен система дIахо дегIайоалаярахи

ССКП ЦК-аи СССР-а Министрий Советеи тезисаш

1. Низ болаш айбалара хана чу ба Советски мохк. Iалаьмате сиха дегIаух паччахьалкхен экономика, цIаккха а ца хиннача тайпара тоаденнад Iилмеи культуреи, хадданза тоалуш йоагIа къахьегамхой хьал-торо. Боахаман а культуран а строительства дерригача доакъошка законах йола курал хулийташ, дунен массе а дакъерча миллионаш болча нашареи социализмани доттагIий дегашка гIозбалари догдоахилгеи чудотташ, болхлой классан моастагIий унзара баьха матара бохийташ, селла доккхий толамаш даьхад вахара бокъонца доал деш а, истори хьадеш а долча советски халкъо.

Советски халкъо уж сийлахь-доккхий толамаш даьхад Коммунистически партени Советски правительствони чухьарча а арахьарча а гIулакхий хьакъалера политика бахьан долаш. ССКП XX-гIа исторически съезд хинначул тIехьагIа советски обществос керда Iалаьмате боккха гIа баькхаб доалаш-доалаш социализмангара коммунизманга далара новкъа. Из ха — коммунистически строительствонна беш бола сухал Iалаьмате лакхбенна, мехка политически вахар тухь, боахаман а культуран а балхашта къахьегамхой инициатива чIоагIа дегIаена ха я. Ленина сийлахь-доккхий васкеташ леррагIа кхоачаш а деш, партес кхы а дукхатIа шийна гонахьа кхотадаь вIашка эзад дуккха адамаш.

Iалаьмате доккхий керда декхараш кхоачащдеш боал советски мохк. ССКП XXI-ча съездо ювцарг а я, чIоагIъяь тIа а эцаргья 1959—1965-ча шерашка халкъа боахам дегIабарна йола контрольни цифраш. Коммунистически строительствон сийлахь-йоккха программа хургья ворхI шера плач, из кхоачашъярах Советски мохк кхы а низ болашагIа, кхы а бIаьхегIа хургба, социалистически системо капиталистическичунца лоаттаеча машарерча яхье котало яккхарна хоьдам беш бола лоархIам болаш хургья из. ЛаьрхIа планаш кхоачаш хург хиларах диззаь тийша да советски халкъ.

2. ХIама хьадеш йола планаш кхоачашъярна хоадам беш бараш советски нах ба. Коммунизман гIулакха тешаме, къахьегам безаш, Коммунистически партес белгалдаь сийлахь-доккхий гIулакхаш кхоачащде ховш уж хилар — вай коталоний лард я. Халкъий таланташ духъювла хьасташ тIалла а лакъаргдоацаш да советски мехка. Советски обществон сакхетамеи хьинар долаши болча болхлой мугIарашка тIа-тIа керда миллионаш хьаувтт коммунизм хьалъеш боахкарий. В. И. Ленина хьийхад, къона тIехье кхетамца кхеяри цунна дешар Iомадари, боахаман, Iилман, культура дерригача доакъошта дика говзал йола кадраш кийчъелга — уж дешаш Коммунистически партеи Советски паччахьалкхенои массаз а къаьстта чIоагIа йоакхо е езаш дешаш да, яхаш.

Советски школас миллионаш образованни, культурни бола гражданаш, социализман гIишлонаш хьалъеча хьинаре дакъа лоацаш бола нах кийчбаьб. Цо хьалкхеяьй шоай хьисапаца, творчески къахьегамца, говзалца хьаяь Лаьттан спутник, атомни электростанцеш, атомни ледокол, масса лелаш йола нах дIа-са кхувла реактивни самолеташ санна йола Iилман-технически исторически коталонаш яьха гIорбаьнна болча Iилманхой, инженерий, конструкторий башха дика кадраш. Цхьабакъда, даь даьнначох салоIам а баь, Iе йиш йолаш бац советски нах. Вахаро керда декхараш хьалхашка уттаду школанна. Вай общеобразовательни а лакхера а школаш тIехьаюсаш я коммунистически строительствос дIадехача тIулакхел, цу хьакъехь цIенхоштара кхоачамбоацараш ла цар балхаца. Царех керттерадар да дешара гIулакх вахарах хаьда леладар. Коммунистически строительствон вай ханарча этапе мукхане ла йиш йолаш дац халкъа образованен системацара из кхоачамбоацар.

«ХIара зIамигача сага, хIара йоIа ховш хила деза, — аьлар комсомола XIII-ча съезде нов. Н. С. Хрущевс, — школешка дешаш баггIашехь шоаш къахьега Iомабала безилга, сага, общественна эша ганзаш хьае шоай Iомабала безилга. Цун да-нана фуннах деш дале а, хIаранена хьалхашка латтар цхьа никъ ба деша гIолгеи, дийшаь ваьлча къахьегалгеи».

Советски халкъо хIама хьадеш лелабеча берригача балха чIоагIа лоархIам болаш советски юкъера а лакхера а школаш хургйолаш, халкъа образовани эргаяьккха тоаелга чакхдаккханза даргдоацаш гIулакх да. Из ишта эргаяккхарна дола наькъаш белгалдаьд ССКП Центральни Комитета Хьалхарча секретара Н. С. Хрущева «Школен вахарцара бувзам чIоагIбарахи мехкарча халкъа образованен система дIахо дегIайоалаярахи» яхача записка тIа. Записка тIа йоалаяь предложенеш ССКП ЦК-а Президиумо мога а яьй, школа эргйоаккхилга де деза ха хьаэтта декхар лоархIача советски ваха чIоагIа хьаллоацаш а я. Кхуеш йоагIа тIехье коммунистически кхетамца хьалкхеяра гIулакх а, экономика а, Iилман, культуран дерригача доакъошта кадраш кийчъелга а кхы а дукхагIа лакхдарна тIаерзаяь я уж предложенеш.

Школеи коммунизм хьалъяри

3. Коммунизмага йоаккхаш общество хуцилга вIашагIдолла йиш йоацаш дувзаденна да духовни ганз, моральни цIенал, дегIа чIоагIал шоайла дика та а товш шийна чухь вIашагIкхийтта вола керда саг хьалкхеварца. Эксплуататорски строятара хьадоагIа товш доаца во гIулакхаш—къастъкъастача наьха «со» яхилга, кхычар хьегача къих ваха безам болаш хилар, мещанство, индивидуализм, ишта кхы дараш а — ца доахкаш хургва коммунистически кхоанен саг.

Къаьнарча обществах даьхкача керттерча воча гIулакхех цаI дар кулгашцеи хьаькъалцеи хьегача къина юкъе яьлла юкъ. Хьаькъалца хьегаш дола къа кулгашца хьегачох дIакъастар хилар производствен средствашта къаьст-къастача наьха доалахье эттачеи шоайла моастагIал долаш йолча классашта общество екъаеннаеи хана денз. Капитализман вIашдухьаленаш дегIаухилго кхы а нонагIа кIоаргдир хьаькъалцеи кулгашцеи хьега къа нийсса бIастамгахьа латташ хилар. Марксизмо хьаэца хIама ца дуташ йохайир, мутIахьа хулгои кулгашца хала къахьегилгеи мара кхы дакъа доаца баьде нах цхьан оагIорахьеи уйлаелга, доал делга, Iилма, литература, искусство дегIакхувларна Iаламо ше керте баьха кIезика нах—вокха оагIорахьеи хулга даиман хиланза даргдоаца гIулакх да, яхаш, кхайкадеш хинна буржуазни легена. Советски Союза опыто, китайски халкъа а социалистически кхыча мехкашкарча халкъий а опыто тешадеш бакъдир, расови, къаман, кхы йолча башхалонашка дилла хIама доацаш, эксплуатацен гIабаш Iокхайса мукъабаьннача къахьегамхоша эксплуататорел дикагIа мара вогIа ца деш паччахьалкхенна доал делга, цIаккха а ца хинначa тайпара сиха боахам, Iилма, литература, искусство цар дегIакхувлилга.

4. Хьаькъалца хьегаш дола къа кулгашца хьегачох дIахоададаро, хьаькъалцара деятельность еррига а оалал деш йолча классаша дIалаьца хиларо чIоагIа зе техар адамий хьаькъал дегIадарна. Миллионаш болча къахьегача наьха тIакховда бокъо йоацаш сом бар культура бIаь шерашкахь. БIаь шерашкахь къахьегамхой деша тарлургдоацача бесса, эксплуататорий хьашташ хьалкхоабаргдолча бесса вIашагIъехкар къаьнарча обществас школа. Кулгашцарчеи хьаькъалцарчеи къахьегама юкъера башхало йоаккхашйоаккхаш дIайоаккхаш а кулгашцеи хьаькъалцеи хьега къа бIашкаозаш а йолча социалистически обществе Iалаьмате чIоагIа сиxду, производственни (балха) деятельность йоалаяь ца Iеш, дукхача къахьегамхой духовни (хьаькъала) деятельность а дегIайоалаелга. Халкъанна гIулакх деш, къахьегамхошта Iилмаш Iомадеш, халкъий еррига таланташ дегIайоалаярна гIодеш хургйолча тайпара вIашагIъехк ший школа социалистически паччахьалкхено. Эггара прогрессивнегIа йола идеяш, коммунизман идеяш йолаш, кагирхошта дуне ше мадарра Iилманца довзарна йола лард йола материалистически кхетам луш кхею советски школас тIакхувш йола тIехье. Обществон-материальни а духовни а ганзаш дегIаяхкарна, саг массе оагIорахьаа дегIаварна цхьаккха а оттадаь доазув доацаш никъ хьабийлаб социализмо. Дунен культуранна гучаяьнна еррига говзалаш берригача наьха доалахьа ера социализм йолча хана.

5. Социалистически строй чIоагIъялар бахьан долаш вайцига сий дола гIулакх а, хIара сега граждански декхар а хинна дIаэттаб, капитализм йолча хана ца воалаш деш хинна гIулакх — къахьегам. Ховш да, социализм йолча хана лелаю принцип «ХIаранегара цунга дулур хьадех — хIаранега цо хьийгача къига хьежжа дIакхоачийт» яхар йолга. Цхьабакъда, из принцип даиман лелае езаш яц. Коммунистически обществе хургйола керттераяр кхы принцип я — «ХIаране шийга дулур ду—хIаранега цунна эшар дIакхоачийт». Мекъали дер дайна хилари керте дола аьлий вахар хургда коммунизм йолча хана яхилга-м дац из. Коммунистически кхоанара вахар сакъердаме, творчески, къахьегаме, культурни вахар хургда. Болх ца бича саг ше Iе ца луш хургда цу хана. Цунца цхьана сага дуккха а дукхагIа ха юсаргья Iилманга, литературага, музыкага, живописага, спортага ший безам тIабодача кхыча гIулакхашка яхийта. Маркса яздац «хьаеш йола хIамаш берригаш бIаьхий хиллал хьае езе а, хIаьта а массанега кхоачаш йола мукъа ха дукхагIа хургйолаш, селла сиха дегIаухаргья къахьегама овсарле» коммунистически обществе, яхаш.

Из кIоаргача хьаькъалца Маркса хьалхе а бIаргадайнар кхоачаш хулаш латт. Балха ха чухнахьа йоаккхилга а, мукъа ха йIаьхьелга а таханара гIулакх а дах дIаоттадеш, селла чIоагIа дегIадаьхкад советски обществе хIама хьадеш дола низаш. СССР-е чакхдоаккхаш латт ворхI сахьатерча балха денга довлита, хIаьта промышленностан цхьацца долча доакъошка—ялх сахьатерча балха денга довлга. ХIама хьадеш дола низаш дIахо дегIадахкарцеи Советски Союза общественни ганзаш дукхагIа хиларцеи цхьан-цхьан тIа-тIа дукхагIа хургья болхлошка кхоача мукъа ха. ХIара советски сагага ший къахьегам образованеца, ший кхетам шербарца, вай коммунизманна гарга ме долх дебаш дола ший духовни хьашташ Iалащдарца бувза дукхагIа торонаш хургья яхилга да из.

Коммунизм яхилга, эггара хьалха, капитализм йолча хапарчул дукхагIа къахьегама овсарле лакхъяр да, яхаш, йолча ленински положене тIара хьадоаггIача бесса, къахьегамхой декхарийла ба промышленносте а юрта боахаме а балха эггара овсарагIа дола наькъаш леладе, Iилманнеи техниканеи тIеххьа гучайийнна говзалаш юкъе увза. Производствана механизаци, автоматизаци, химизаци, елга сихдаь дегIадоаладаро, электроника, счетно - решающи машинаш юкъе йоалаяро, мамогга электрификаци а кхы дола болх овсара боаккха гIулакхаш а дегIадоаладаро ший овлан тIара хувц къахьегама оалам. Болхлошеи колхозникашеи хьегаш дола къа ший чулоацамаца тIа-тIа гарга гIерт инженерашa, техникаша, агрономаша, юрта боахаман кхыча специалисташа хьегача къина. Керда араяьннача станокашца, геттара цIена хIама дусташ а лоархIаш а йолча приборашцеи аппаратащцеи болх бе ховш, чоалхане йола технически расчеташи чертежаши йовзаш хила беза хIанз болхлой. Цу тайшара, Советски Союз технико-экономически дегIаяра гартарча а гаьнарча а перспективаши тIа-тIа доккхагIа декхараш хьалхашка оттаду вай обществон берригача къахьегамхошта. Массе а оагIув чулоацаш йола образовани хиланза дарг а доацаш царна эша гIулакх да.

Iалаьмате доккха гIалат да производственна автоматизацияраца цхьан-цхьан коммунистически обществе кулгашца хьегаш дола къа доацаш дIадаргда, яхилга. Iалаьмате чIоагIа технически прогресс хиларо боарам боацаш аттача-м доккхаргда кулгашца хьегаш дола къа, сат халача отташ йола цхьа йола профессеш дIайоалаш а латт, кхы дIахо ювргa я. Сага дегI чIоагIдеши фуннах а лоалургдолаш из кийчдеши бола творчески а сакъердаме а кулгашцара къахьегам ца хилча хила йиш йолаш дац долла хIама вIаштIехьа а долаш саго дегI дахьилга. «Iалама шийна чухь кортеи кулгаши цхьан дегIах доахкаш санна, къахьегача хана вIашагIкхет кертои кулгашеи хьега къа», — яздаьд К. Маркса. Коммунистически общество хьалъеш барий кердача тIехьенаша, общественна пайдана долча балхашта дакъа а лоацаш, шоашка лоалургдолчча боарамехьа массе а тайпа кулгашца хьегаш дола къахьега деза.

6. Дуккхача ханз дена адамий толашагIа дола хьаькъалаш тIайизад дешар хIама хьадеш болча къахьегамца дувзара хьакъехьарча уйлано. Кампанелла, Фурье, Оуэн яхача социалисташа-утописташа а, эрсий воккха революционни демократ хинача Чернышевскес а яьхад, тIехьа тIайоагIача хана хургйола общество шоаш ювцача хана, социализм эттача дешара гIулакх айхха дувзаденна хургда хIама хьадеш болча къахьегамца. Гаьна уйла кхоачаш болча сийлахь-боккхача Маркса, Энгельса, Ленина социализми коммунизми бахьанце лоаттабеча пролетарски къовсама реальни кIийлен тIа яьккхай дешара гIулакхи хIама хьадеш бола къахьегами вIашагIтохара идея, цар из гIулакх вIашагIдолла йиш йоацача тайпара дувзар социалистически обществе кагирхой политехнически кхебарца. Маркса яздаьд, белггаларча хана денз бераш кхетамца кхеделга «хIама хьадеш бола къахьегам дешарцеи гимнастикацеи бийзаь» хиланза баргбац, яхаш. Цох «общественни производство лакхъяра никъ хинна ца Iеш, массе хIама дика довзаш нах кхебарна алхха цаI мара боаца никъ а хургба». Энгельса белгалдаьхад «социалистически обществе дешар гIулакхи кхетамца кхебелгеи вIашагI а тохаргда, хIаьта цу наькъаца тIехьа тIакхувча тIехьенашта уж массе а оагIорахьа технически образовани Iилманца кхебарна эша практически лард а йолаш хулга Iалаш а дергда». Ленина Октябрьски революци а хилалехьа белгалдаьхад, социалистически обществе бераш а кагий нах а дешара гIулакх хIама хьадеча къахьегамца бувзара ларда тIа хьалкхебе безилга.

7. Советски школан опыто бакъду Маркса, Энгельса, Ленина хьалхе а Iилманца гуш хиннар. Комсомола III-ча съезде ше даьча исторически къамаьлаца В. И. Ленина довзийтар тIехьа тIакхувш йола тIехье коммунизм Iомаеш хила езилга, дешара, кхетам Iомабара, образованена ше ловзаш бола хIара ког къаьнарча, эксплуататорски обществана духьал къахьегамхоша лоаттабеча къовсамца бувза а бувзаш. Школашка чубенна а ца Iеш, шоай дешар а образовани а болхлошеи ахархошеи хьегача къица дувзаш хила беза кагирхой. «Болхлошцеи ахархошцеи цхьан хьегача къица мара хулалургбац бокъонца бола коммунисташ, — белгалдаьхад В. И. Ленина. Из положени яшха а йоашхаш, цо яьхад, шоай дешара гIулакх къахьегамца, электрификацен ларда тIа промышленность а юрта боахам а эргабаьккха тоабара тIехьа лоаттабеча къовсамца, халкъа культура а просвещени а бахьанце лоаттабеча къовсамца дувзанза даргдац кагирхоша. Дешара гIулакх хIама хьадеча къахьегамца дувзара принцип язъяь я Коммунистически партен лоархIамерча документаш тIа.

8. СССР-е бокъонца йола культурни революци яьй. Советски школас хоадам беш дакъа лаьцар цу юкъе, дуккха къамаш дахача вай Даьхен дерригача халкъий культура айярна гIо дир. Советски Союзе хIанз яц паччахьа Россе хинна тIехьайиса къамий «йистош». Советски мехка дерригача халкъий шоай меттал школа я, дешара а культуран а хьасташта тIабода никъ шерра хьабийла ба массанена а, дешар ца хар дIадаьккхад, массане а ворхI шера дешилга чакхдаьккхад, шерра дегIаденад юкъереи лакхереи дешар дешилга. ХIанз СССР-е дешаш 50 миллионал совгIа саг ва.

Нагахьа санна революци хилалехьарча Россе 1914 шера юххьанцарчеи юкъерчеи школе дешаш веррига а 9 миллиони 650 эзари саг хиннавале, хIанз 1957—1958 дешара шера вай юкъара дешара школе 28 миллиони 700 эзари дешархо ва, хIаьта боккхийчар школашца цхьана — 30 миллиони 600 эзари саг ва. Цу хана чухь 40-зза гаргга дукхагIа хиннаб юкъерча школай лакхехьарча классашка дешаш бола дешархой. Алхха 1958-ча цхьан шера юкъера юкъарадешара школаши болхлой а юртарча кагирхой а школаши йистеяьхар 1 миллиони 600 эзари кагийча нахеи мехкарашеи.

Халкъа образованен толамаш къаьстта доккхий да хьалхарча хана берригаш а хIана бац аьнна баха нах дийша боацаш хиннача союзни республикашка. Масала, Узбекски ССР школашка хIанз дешаш 1 миллионали 340 эзарнели тIех саг ва, 1914 шера хIанзарча Узбекистана территоре тIа 17 эзарнел совгIа дешархой хиннача.

Мехка лакхерча дешара заведенешкеи техникумашкеи дешаш 4 миллионал совгIа студент ва, 1913 шера 182 эзар хиннача. СССР-а лакхерча дешара заведенешка дешаш ба Европан доккхийча капиталистически мехкашка Англе, Франце, Германен Федеративни Республике, Итале цхьан лаьрхIача деша багIарел 4-зза дукхагIа студенташ. Цига бахаш бола нах 200 миллион гаргга, вешта аьлча дукха хIама ца эшаш СССР-е бараш миссел ба.

Вай мехка халкъа боахаме болх беш ба 7 миллиони 500 эзари гаргга лакхереи юкъера специальнии дешар дийша специалисташ, 1913 шера уж тайпа специалисташ 200 эзарнел кIезигагIа хиннача.

Iилмеи техникеи дегIадарна эггара хьалхарча моттиге яьннай Советски Союз, специалисташ дукхагIа а дикагIа а кийчбарна дерригача мехкел тIехъяьннай. Говзалца хьаяь эггара хьалхара советски Лаьттан спутник космоса аренашка яьлча, капиталистически дунен тIарча хьаькъал долчеи уйла ечеи дуккхача наха Советски Iилмани техникани теIхдика котало яккха торо хилийтача бахьанашца цхьана эггара лоархIамера дар лаьрхIар, СССР-е юкъереи лакхереи дешар шерра дегIадари лакхарча боараме хилари. Американски печато сатем боврца яздора шоай школашца нийсйича советски школе математика, физика, хими, биологи Iомадарна мел дукхагIа ха а теркам а тIабохийт. Доал деш дола гIозараш хьалхара моттиг яккха безам хиларца курабаьнна хиннача, Американ ВIашагIкхийттача Штаташа хIанз йоах, специалистий кадраш кийчъярна Советски Союза тIехьакхе еза США. Доккхал ца дича йиш йоаца котало я из.

Советски обществе хьалкхеяьй ший дерига низаши шийна ховри, шийна де могаргдари шийгIа мел доалла дикадари коммунизм хьалъярна дIалуш йола башха дика кагирхой тIехье. Советски кагирхой лакха моральни дикал къьгга гучаьлар хьалхарча пятилеткай шерашка социализм хьалъяра къахьегама фронташка, Сийлахь-боккхача Даьхен тIемтIа, эрий ихка лаьтташ карадерзадеш, йоккха электростанцеш, шахташ, доменни пешкаш хьалъеча, вай мехка малхбоален къилбседеи керда промышленни центраш хьалъеча турпале къахьегарца, таханарча деношка къахьегарца карагIдаьннача дуккхача турпалерча гIулакхашца.

9. Коммунистически общество хьалъеш хIама хьадеш дола низаш прогрессивни дегIадахкаро, социалистически общественни гIулакхаш тоадаларо, Советски демократи дIахо дегIаяро дика торо хулийт вай кагирхой коммунистически уйланца хьалкхебареи дешареи керда декхараш оттаде а уж толамца кхоачашде а.

ССКП XX-ча съезде белгалдаьдар вай школан цIенхошттатара кхоачамбоацар — дешар хьехилга вайна ма хов вахарцара дIакъаьста долга, школа йистеяьккхараш практически болх бара кийчо во йолаш хилар. «Школан вахарцара бувзам чIоагIбарна, — йоахар ССКП ЦК-ас XX-ча съезде яьча доклада тIа, — техникани производствони дешара лард Iомаеш дола предметаш хьехилга школашка доладаь ца Iеш предприятешка, колхозашка, совхозашка, опытни участкашка, школьни мастерскешка къахьегара безам дешархой хилар хадданза Iалащде деза. Итт класс йистеяьккха кагийнахи мехкарийи лакхерча дешара никъ хьабеллаш дика образовани йолаш, цунца цхьана практически къахьега кийча болаш хиларна юкъерча школан дешара программа хувца еза производственни специализаци дукхагIа хургйолча оагIонгахьа, хIана аьлча арахецаш бараш дукхагIча даькъе йисте ма баьлла а халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка къахьега дIанийсбеш хургба».

Съезд хинначул тIехьагIа цхьабола болх баьб школа вахара гарга озарна. Шеко яц, хIама хьадеш къахьегарца дешар хьехилга вIашагIтохара РСФСР, Украинан, союзни кхыча республикай школашка Iоаяь хьалхара опыт маьхе а перспективни а хилар. Масала, Ставропольски крае хьахиннай колхозашка дешархой бригадаш вIашагIйохкара башха дика инициатива. Уж вIашагIъехк 8—9 классашка деша багIача дешархоех. Цу тайпарча бригадашка колхозаша лаьттан доакъош дIател. Дешархоша шоай низ дIакхоачача тайпара школан къахьегама программас маяхха юрта боахаме балхаш ду. Уж балхаш дац школан программанна зене хургдолаш. Iайи бIаьстиии болх барна хьадда сахьаташ къоастаду, хIаьта ахкан хана дешархой дукхагIча даькъе колхозе балха хул. Кагийнахи мехкарийи къахьегамца хьалкхеу, дисциплина лелае Iомабу, юрта боахаман мабоаггIа мастераш хила кийчбу.

Дешар хьехилга производствоцеи къахьегамцеи вIашагIтехача школай опыт кIоаргга Iомаяро гIо дергда халкъа образовани эргаяккхарна.

Цхьабакъда, юкъерча а лакхерча а школай дукхагIча даькъе хинна хьал практически дукха хувцаденнадац, школан вахарцара бувзам хьалха а санна кхоачамболаш бац. Цудухьа партен Центральни Комитетои СССР-а Министрий Советои данза даргдоацаш лерхI, школан вахарцара бувзам чIоагIбараи мехка халкъа образованен система дIахо а дегIайоалараи де дезача практически гIулакхий дешага бокъонца хьажа дезилга.

«Овлангара денз эргаяккха еза вай тIакхувш йола тIехье школашка кхетаяра система, аьннад школан вахарцара бувзам чIоагIбарах долча новкъоста Н. С. Хрущева записка тIа. Цу гIулакхаца керттерадар да, деррига бераш пайданеча къахьегаманна, коммунистически общество хьалъеча дакъалацарна кийча хила деза, яхаш йола лозунг ялар, школе деша долхача дерригача берашта сийдола гIулакх а хинна дIаотта еза из лозунг. Хьата моллагIа бале а бола фабрикера, колхозера, промышленни предприятера, совхозера, МТС-ера, РТС-ера е учрежденера, хIаране шийна беш бола пайдане болх обществос сийдеш болх а ба, обществон рузкъаех вахаши пайда ийбеши волча хIара сага хиланза баргбоацаш болх а ба. ХIара саго, коммунистически обществе ше вахаш, из общество хьалъеча а дIахо дегIайоагIача а ше къахьегарца дакъалаца деза. Вай тIехьа тIакхувш йола тIехье вахара, пайданеча къахьегара кийчъяр, социалистически обществон принципий кIоаргга сий дергдола кхетам кагирхошта балар — из декхар вай школан керттера декхар а хинна дIаотта деза».

Советски школа декхарийла я, тайп-тайпарча оагIонгахьара дийша бола, Iилмай лард дика йовзаш а цунца цхьана массазза а физически къахьега могаргдола а нах кийчбе, обществона пайдане хила гIертара, обществона эша рузкъаш хьадеча хьинаре дакъа лацара уйла йолаш кагирхой хьалкхебе.

Юкъерча школах

10. СССР-е хIанз йола халкъа образованен система ткъо шу совгIа хьалха хьахилар. Ткъаьи иттлагIча шерашка, халкъа боахам социалистически эргабоаккхача хана, школанна хьалхашка декхар оттадаьдар — лакхерча дешара заведенешта дизза дешар ховш, Iилмай лард дика йовзаш бола нах кийчбелга. Школас керттера теркам тIабохийтар вузе деша бахарна дешархошта эшаш йола юкъарадешара кийчо ярна. Цо кагирхой Iомабар цхьан оагIорахьа, дешар хьадолча даькъе абстрактни хиларга, школа вахарцара дIакъастарга дигар, цунца кхетама балха юкъе цIенхоштта кхоачамбоацараш хилар. Школас дукхагIа долча даькъе дешашца хьалкхебарах кхоачам бора, бе безаш бола теркам бацар бераши кагирхойи шоай низ дIакхоачача тайпара общественни пайдане къахьегама юкъе озарна.

Из ишта хиларах юкъера школа йистеяьккхача дуккхача кагийча нахеи мехкарашеи алхха шоаш тIаэца мегаргбола вахара никъ лерхI лакхерча е кIалбусе а юкъерча специальни дешара заведене дIахо дешилга, фабрикашка, заводашка, колхозашка, совхозашка болх бе дукха безам боацаш хул, хIаьта царех цхьабарашта шоай [...] довш санна хет физически къахьийгача. ХIаьта юкъера дешар хадданза шердаро школа яьккхача дукхагIча кагирхоша юкъарчал доацдаш производстве болх бе безарга вуг. ХIаьта технически прогрессо дIадех промышленности юрта боахами тоъам болаш юкъара дешара кийчо йолча кагирхошца Iалашбелга.

ХIанзарча хьал тIа лакхерча дешара заведенеша шера 450 эзар гаргга саг дIаэц, заочни а сайранна а дешар юкъе а доагIаш. 1954 шергара кхоачача юкъа юкъера школа яьккхарех вузашкеи техникумашкеи баханзар 2,5 миллион саг. Юкъерча школе дешар хьехара программа вахарцара дIакъаьста хиларах дуккхача кагийча нахаи мехкараштеи къахьега хац, производство йовзац, ца цIенхоштта халонаш оттаю уж балха дIанийсбе, дукхагIа болча кагирхошта а цар даьшта-ноаношта а раьза боацаш хилара уйла чуйоссийт.

Цу дерригнеша а тIагIертта дIадех школан болх эргабаккхар.

11. Школа эргаяккхара декхар нийса кхоачашделга дIададе деза эггара хьалха шоай къаьстта цхьа ха яьнначул тIехьагIа берригa кагирхой общественна пайдане къахьега болабаларца, хIаьта царна Iилмай лард Iомаелга промышленносте е юрта боахаме къахьегарца а дувзаш. Цох гучадоал юкъерча школе юкъареи, политехническии, профессиональни образовани вIаши нийсъе езилга, из де деза къахьегилгеи дешар хьехилгеи берашеи кагирхоши салаIарцеи физически нийса дегIабахкарцеи хьаькъал долаш тар дара ларда тIа.

Иштача тайпара, Iилма хьехара чулоацами, из вIашагIдоллари, цун методаши малагIаш я гойташ дар — школе Iилмай лард Iомаяр — керттерча даькъе дIадоладе деза дешар хьехилга вахарца, производствоца, коммунизм хьалъяра практикаца айхха дувзарца. Iомабара хьалхарча шерашка денз бераш психологически кийчде деза дIахо йодача хана обществона пайдане болх беча, къахьегаме цар дакъалаца дезилга дIахойташ.

ТIакхувш йоагIача тIехьенна дешар хьехилгеи кхетам лулгеи вIашагIдолла деза вахарцеи низага хьажжаь къахьегарцеи дувзара ларда тIа, из де деза школьникий яьннача хана лоархIам а беш. Бакъахь да вай берригa кагирхой 15—16 шу даьлча денз обществона пайдане къахьега болалой. Цудухьа юкъера дешар шин даькъа декъа деза.

12. Юкъерча дешара хьалхара дакъа хила деза хIанз йолча ворхI шера школан меттел хьаеш йола хиланза яргйоаца бархI шера школа. Хиланза яргйоаца бархI шера школа ворхI шера школаца нийсйича халкъа образовани дегIаярна лоархIам боллаш гIа боаккхилга хургда. БархI шера школас арахецаргба юкъарадешар дика ховш бола обществона пайдане къахьегара психологически практически кийчо дикагIа йола кхувш боагIа нах. Цу тайпарча школас толамца чакхдоахаргда коммунистически уйланца хьалкхебара, къахьегама а политехнически а Iомабара декхараш, дешархошта Iалащдергда дукхагIа хIама Iомаделга, ворхI шерарча школе дукха предметаш Iомаде дезилга дIадаккха новкъостал а дергда, хIаьта бераш физически хьалкхедари цар художественни безам дегIабоалабари цIенхошта оттаде торо а хулийтаргья. ЙиIигаш — бархI шерарча школан дешархой къахьегама кийчъеш лоархIам бе беза кхалнаьха къахьегама башхалоний.

Дешара-кхетама болх лелабеш школа декхарийла я вай обществера тайп-тайпара къахьегам дешархошта дIабовзийта, шоай малагIча балхаца безам ба гучадаккхеи, хургйола професси сакхетамца хьахаржеи школьникашта новкъостал де.

БархI шерарча школах хургья йизза йоаца юкъера юкъарадешара къахьегама политехнически школа.

Йоккха йоацача нах бахача пункташка I—IV класс йола юххьанцара школаш йитача бакъахьа хургда. Уш школаш яьхараш гаргагIа йолча школашка V-ча классе деша ухаргба.

8 шера школа йистеяьккхача берригa кагирхой предприятешка, колхозашка и. кх. дI. обществона пайдана къахьега дезаш хургба. Цунца берригача гражданашта къахьегама а дешара а дукхагIа нийса хьал оттадергда, хIаьта цоах хургда болхлой классани колхозни ахархойи турпален гIулакхий уйланца кагирхой хьалкхебара дика гIулакх.

13. Йизза юкъера образовани йоаккхаргья кагийрхоша дешара **шоллагIча этапе.** Пайданерча къахьегамах дешар а хетта юкъера образовани яьккха яргья укх наькъашца.

Хьалхара, керттера никъ. БархI шера йола школа йистеяьккха баьннач ул тIехьагIа балха болхаш болча кагирхоша хьалхагIа юххьанцара говзал Iомаеш кийчо ю, хIаьта цул тIехьагIа, производстве болх а беш **болхлой е юртарча кагийрхой школе** деш. Цу школано ший дешархошта йизза юкъера образовани яла а еза цар профессиональни говзал лакхъярна гIо де а деза.

ШоллагIча наькъо оттадаьд бархI шера йола школа йистеяьккха баьнна кагирхой **производственни дешар а Iомадеш** (фабрично-заводскойи юрта боахам Iомабеши йолча школай тайпашка) **юкъерча юкъарадешара къахьегама политехнически школе Iомабелга.** Цу школено юхе ядача промышленни предприятешка, колхозашка, совхозашка, ремонтно-технически станцешка, ишта кхыярашка гIолла вIашагIдувзаргда дешара производствера къахьегам, дешархошта йизза юкъера образовани а лургья халкъа боахаман е культуран доакъоех цхьаннахьа болх бергболаш уж кийч а бергба.

КхоалагIча наькъо оттадаьд кагирхой цхьан даькъо **техникумашка** дешаргдолаш. Цига дIайийцача бархI шера дийша баьннача дешархоша йизза йола юкъера образовани йоаккхаргья, балха говзал Iомаергья, юкъера говзал йола специалист аьнна звани эцаргья.

Халкъа образованен кердача системо хIара зIамигача сагаеи йоIагеи йиш хулийтаргья баха кийчбала, хьадда цхьа говзал Iомае, йистеяьнна юкъера образовани яккхарна шийна гIойленагIа бола никъ харжа.

14. Болхлойи юртарчеи кагирхой юкъера школаш производстве а учрежденешка балхаш деш болча кагича нахага а мехкарашка а юкъера образовани кхоачашъяйта лаьрхIа я. Уж тайпа школаш хила йиш я сменах, сайрийна, сезонни (Юрташка), заочни. Болх беш бола кагирхой цу школашка чуозаргболаш а, цига боаррамагIа занятеш хургйолаш а, дешар хьехилга бокъонца тоадергдолаш а дола хьалаш оттаданза даргдац. Балхаш тIа боллашехьа а дика дешаш болчарна лоаца балха ди оттадича е производстверча балха тIара кIиранна 2—3 дийнахьа мукъабувлийтача дикагIа да.

Цу школашка деша багIача дешархоша йизза йола юкъера образовани яьккха ца Iеш, говзал дикагIа, кIоаргагIа Iомаергйола оагIо е еза. Болхлойи юртарчеи кагирхой школашка дешаргдола ха 3 шу оттае еза. Балхаш тIа болча кагирхоша юкъера образовани йоаккхаргйолаш дола гIулакх мамогга тоаде деза, юкъерча школан экзаменаш экстерно дIалулга могаде деза.

Бакъахьа хургда къона болхлойи колхозникийи производственни разряд лакхъеш а балха лакхбеш а цар школе толамца дешареи общественни-производственни характеристикани лоархIам бича.

Болх беш болча кагирхой цхьадола дакъа ворхI шера дийша ца хиларца, болхлойи юртарчеи кагирхой школашка цхьан юкъа хила йиш я кхоалагIчунгара денз йолаенна еррига классаш. Хиланза яргйоацаш хуле цига вIашагIйохкаргья боккхийчар дешара классаш а.

Болхлойи юртарчеи кагирхой школа яьккхараштa юкъера образовани хилара аттестат а лу вузашка деша баха бокъо а я.

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа).

Школен вахарцара бувзам чIоагIбарахи мехкарча халкъа образованен система дIахо дегIайоалаярахи

ССКП ЦК-аи СССР-а Министрий Советеи тезисаш

15. Юкъера юкъарадешара къахьегама политехнически производственни дешар хьеха школаш (фабрично-заводской юртбоахаман ученичествани хьисапе ярш)вIашагIйохк городашкеи юрташкеи 3 шера дешаргдолаш. Цига вIаши тардергда юкъареи, политехническии, профессиональни дешар Производственни хьехам луш теорени практикани боарамаш вIаши нийсделгеи дешар хьехареи къахьегамеи ханаш увттаелгеи хила деза дешархоша Iомаеча специальностагеи моттигерча хьалашкеи хьежжа. Юртарча школашка дешара шу оттаде деза юртбоахаман балхаш деча ханий лоархIам а беш.

Производственни хьехам телилгеи обществона пайдане къахьегалгеи леладе йиш я предприятей дешареи производственнии цехашка, колхозийи совхозийи дешархой бригадашка, дешара-опытни боахамашка, школайи школай юкъарчеи дешара производственни мастерскешка.

Юкъера къахьегама политехнически школаш йистейоахараш юкъера образованни квалификации ялара тешали лакхера дешара заведенешка деша баха бокъои лургья. Юкъера школаш вIашагIйохка йиш я бархI шера дешарашца йоацаш а царца цхьана а.

16. Советски Союзе чIоагIъенна а тIа-тIа дукхагIа дегайоагIаш а латт дешара-кхетама учрежденей керда тайпа — **школаш-интернаташ.** Цу школашка дикагIа оттаду хьалкхувш йоагIа тIехье Iомаяра а коммунистически уйланца хьалкхеяра а хьалаш. Халкъа образованен система эргаяккхарца школаш-интернаташ вIашагIйохка мегаргья моттигерча хьалашка хьежжа цхьоалагIа-бархIлагIа а цхьоалагIа-цхьайтлагIа а классаш а йолаш. Цар болх бе беза бархI шера дешаш производственни хьехама, къахьегама политехнически юкъереи школай дешара планашцеи программашцеи. Школаш-интернаташ декхарийла я дешар производственни къахьегамца бокъонца хьькъал долаш вIаши тардалийтара дика хьокхам бала.

17. Юкъера дешара шоллагIча этапа белгалъяьхарел советIа йитача бакъахьа я музыкан, хореографически изобразительнии искусстван хьакъехьа дукхагIа кхетача бераш та лаьрхIа школаш. Цу школашка, эшаш хуле, интернаташ йохк кхыча городашкарчеи дукхача дезалцарчеи бераш га лаьрхIа. Бераш леладеш дIадодачун дайш-ноаноа дакъалоацилга школашка-интернаташка долча тайпара хил деза.

Искусствон хьакъехьа дикагIа кхеташ долча берийи кагирхойи школаша шоаш хьалкхебераш та лу юкъара юкъера образованни, къахьегама кхетами, искусствон цхьан тайпан специальни кийчои. Уж яьхараш йоагIаш йолча лакхера дешара заведенешка деша баха йиш йолаш хургба.

Школайи халкъа образованен органийи декхар да, искусствон хьакъехьа санна математикани физикани, биологени, Iилмай кхыча доакъой а хьакъехьа дерригача берий хьакъал дегIадоаладарна дукхагIа теркам тIабахийта. Лакхера дешара заведенешка, школашка кружокаш, студеш, специальни лектореш, вIашагIъеххилга шерра леладе деза, къоначa математикий, физикий, химикий, Iалам техника дезарий обществош хьае еза, къона таланташ гучаяха а йоакхо еш хьалкхее а еза. Уйла йича бакъахьа я математикан, физикан, химен, биологен хьакъехьа къаьстта дика кхеташ а царца безам болаш а болча кагирхошта лаьрхIа къаьстта школаш яхкара деша. Ше кхеталуш да, вIашагIъеххача цу тайпарча школашка кагий нахи мехкарийи школан педагогически совето могабарцеи къаьстта йола экзаменаш дIаелчеи мара дIаэцарг боацилга.

18. Юкъерча дешара шоллагIча этапа школашка лакхбе беза, хIанз 10 шера школан оттабаь бола, юкъара политехнически дешара боарам. Къаьстта теркам тIабахийта беза физика, математика, хими, черчени, биологи хьехара. Мехка ерригача школашка овлан тIара тоаде деза доазол дехьарча къамий метташ Iомаделга, дукхагIа хилийта еза доазол дехьарча къамий метталла дукхагIа предметаш хьеха школаш.

Школа эртаяккхарца кIезигагIа дa е мелдаь хила йиш яц, дешархой коммунистически уйланца дуне довзара хьалкхебара боккха лоархIам бола гуманитарни дешар.

ДIадаккха деза школьникаш физическии эстетическии хьалкхебара бизза лоархIам ца белга. Кхы а шерагIа дегIайоалае еза техникан, искусствон, натуралистически балха, физкультуран, спорта, туризман даькъе кагирхой самодеятельностан тайп-тайпара формаш.

Школан дешар эргадаккхаро дIадехаргда чулоацам хийца ца Iеш, дешархой самодеятельности инициативеи мамогта дегIайоалара оагIорахьа дешар хьехара методаш хувцилга а. Дешара наглядность айе еза, шерра пайда эца беза кинох, телевиденех и. кх. дI., дIаяккха еза Iилмай ларди производствои хьехачара абстрактность. Къаьстта лоархIам болаш да школашка технически изобретательство, керда прибораш, моделаш хьаеш дешархоша бу болх, юртбоахаман опытничество шерра дегIайоалаелга.

19. Советски школе оттадаь дайнад наьна меттал хьехилга. Из — ленински къамий политико яьхача керттерча коталонех цаI я. Цунца цхьана союзнии автономнии республикай школашка цIенхошта Iомабеш ба къамашта юкъера бувзам лоаттабарнеи, СССР-а халкъий доттагIал чIоагIдарнеи, эрсийи дунени культура цурна йовзарнеи доккха гIодеш бола эрсий мотт а.

Цхьабакъда лоархIам ца бича йиш яц союзнии автономнии республикашка метташ Iомадарна берий дукха ха дIайодаш хиларна. Бакъ ма дий, национальни школашка бераша кхоъ мотт—наьна бари, эрсий бари, доазол дехьарча къамий цаIи Iомабелга. Iомаде деза, малагIа мотт Iомабеча школе бераш дIаделча бакъахьа да харжара бокъо даьштеиноаноштеи ялара дош. Нагахьа санна бер союзни е автономни республикан метталла дешача школе деша дагIаш хуле, ший безам хуле цун йиш хургья, эрсий мотт а Iомабе. Кхыча тайпара а тарлургда, нагахьа санна бер эрсий школе деша дагIаш хуле, цун йиш хургья ший безам бале союзни е автономни республиках цхьанне мотт Iомабе. Кхетадеш да, нагахьа санна из е вож мотт Iомабе классаш вIашагIйохка хиланза яргIоаца берий контингент хуле мара из де ца дезилга.

Дош иштта оттадаро — беро Iомабанза баргбоаца мотт малагIа ба харжа даьштеи-ноаноштеи бокъо ялар — дукхагIа демократи йолаш хургда, цу лоархIамерча гIулакха юкъе моллагIа тайпа а администрировани елга дIа а доаккхаргда, метташ Iомадеш бераша дукха ха дIайохийтилга дIадаккха торо а хулийтаргья цо. Бокъо яла еза из Iомабарна эшаш дола хьалаш доацача школашка доазол дехьарча къамий мотт хиланза даргдоаца предметашта юкъе ца хьош бита.

20. Дикка тоабе безаргба школера кхетама болх. Из хила беза дешархой дешарца, къахьегамца безам болийташ, къахьегама наьха сий делга царна чудужийташ, коммунистически мировоззрени дешархой кхетам-чухь хьалкхееш, коммунистически мораль йолаш, массаза а Даьхенней халкъан мутIахьа болаш, пролетарски интернационализманца уж хьалкхебеш.

Тоабанза баргбац хьехархоша, даьш-ноаноша, общественни организацеша дешархошта школе, цIагIа, ара, юкъарча моттигашка, лелае еза культурни оамал Iомаяра болх. Из болх тоабарна лоархIаме лакхъе еза берригача наха юкъера хьехама пропаганда, даьй-ноаной а берригача кхийнача наьха а бераш хьалкхедарах бола общественна хьалхашкара бехктокхам. Цу балхаца мамогта новкъостал школанна а дезалла а де декхарийла я партийни, профсоюзни, комсомольски, кхыйола а общественни организацеш. Советски школа дерригача халкъа культуран гIулакхаш лакхдарна айхха новкъостал де дезаш я.

Халкъа дешареи унахцIенолораяреи организацеша чIоагIа контроль лоаттае еза дешархой дешари къахьегами вIашиIехь-тIехьа хилийтарна, юкъарча балха а къахьегама дешара а занятеш йоагIачул дукхагIа ца хилийтарна, эша гIулакхаш де деза дешархой, унахцIенал дIахо а чIоагIъярна.

21. Халкъа дешар эргадаккхаро кердача тайпара оттаду пионерскии комсомольскии организацей школерча балха гIулакх. БархI шерарча школе дешаш хургда пионерий хан чу дола бераш. Цунца бувзабенна лакхлу понерски организацей лоархIам. Дешара шоллагIча этапа школашка хила тарлу шоай яр хиларах тарра, производстванчунца вIашагIкхийтта а йола комсомольски организацеш. Цу дерригнеша дIадехаргда школай пионерски а комсомольски а организацей балхацеи, комсомольски а партийни а органаша царна кулгал дара балхацеи эргабоаккхаш хувцамаш делга.

22. Хадийта деза, дешанза даргдоаца дешар дерригача берашка дешийтарца дола доккхий кхоачамбоацараш. Ерригача а союзни республикашка закона хьисапе оттадича бакъахьа хургда, бархI шерара дешар берашка дешийтанза даргдоацаш дола гIулакх, цунца, берий дешара бехктокхам даьшта-ноаношта, е царна меттел болча наха цIенхошта тIа а оттабеш. Моттигашкарча советски органашта хьалхашка оттабаь хила беза, 7 шергара 16 шерга кхаччалца йолча хана дерригa бераш бархI шерарча школе дешаргдолаш чуозара бехктокхам. СССР ЦСУ а моттигашкара цун органаш а декхарийла я, деша даха ха йолча берийи кхувш боагIача наьхеи учет тоае.

БархI шерара дешанза даргдоаца дешар дешилга чакхдаккхарна Iалашде деза кхоачам балла школай помещенеш а интернаташ а хьалъелга: берашта йолча школашка бюджета чотах санна, колхозийи кооперативнии организацейи рузкъа юкъе доаладара чотах а еш; дикка дукхагIа йоаржае езаргья, даьй-ноаной балха болча, дIаьхдаь ди долча берий гочишаш; вIашагIдолла дезаргда школашка дIайха даар хилийтара гIулакх, торо йоацача берашта новкъостал дарна всеобуча фонд вIашагIтохилга (махбоацаш даа хIама хилийта а, когий гIирсаца, барцкъашца, учебникашца и. кх. д. Iалашбе а), бюджета чотах санна, колхозий, кооперативни организацей, профсоюзий рузкъа юкъе доаладара чотах а тохаш.

23. Советски школашка дешари нах хьалкхебари эргадаккхаро керда, хIанзолца хинначул дикагIа из болх хилийта беза гIулакхаш оттаду хьехархошта, профессионально-технически дисциплинай мастерашта, преподавателашта хьалхашка.

Советски Iаьдал латтача шерашка мехкара хьехархой, 1914 шера 280 эзар саг хиннача, хIанз шиъ миллион гаргга саг волаш дукхагIа хиннаб. Социалистически просвещенен арми яхаш, Ленина безамца цIи яьха, Iалаьмате боккха культуран низ ба из. СССР школашка болх беш ба хьехама говзал дика йовзаш бола дукха хьехархой. ХIьта а, берашта хьехилгеи уж хьалкхеделгеи цкъаза тIадехк цу гIулакха дика кийчбенна боацача наха, е шоай гIулакхий а моральни а дикалца хьехама балхо дIадеххача бесса боацача наха. Дика говзал йолча хьехархошца кIезига Iалашъяь я цхьайола политехнически дисциплинаш (машиноведени, юрта боахаман керттера гIулакхаш, мастерскешка болх Iомабар).

Хьехархой балха говзал лакхъяра гIулакх цхьан оагIорахьа эзаь, дукхагIча даькъе методически оагIорахьа леладу. Хьехархоша тоъам боллаш Iомадац Iилманна, культуранна, техникана карагIдаьнна кердагIа дола хIамаш. Хьехархоша, хьехама коллективаша дешара-кхетама балха формаши методаши хоржача совйола регламентацеш хулийт. Цхьайолча моттигашка кхоачам боллаш йоакхо йиц, хьехархой вахара хьал тоадара. Де деза, хьехархой вахара а балха а хьал тоадеш дола гIулкхаш, цар идейно-технически боарам, балха говзал лакхъеш дола гIулакхаш.

Балха тIара хьехархой дикагIа хилийтара духьа а, балхаш тIа хьехама болхлой дIанисбара гIулакх доагIача бесса тоадара духьа а, тоъал дийша боацача хьехархошта аттестаци е езаргья.

24. Школай болх эргабаккхарах долча гIулакхацара доккха дакъа хьехама Iилманна тIа да. Бакъда, хIанза а цо кхоачаш ца деш да, вахаро хьалхашка увттадеш дола дешара а кхетама а дукха гIулакхаш. Хьехама Iилман декхар да, халкъа дашара система эргаяккхара балхацара керттера дакъа хьалацар. Iилма-педагогически учрежденей балхацара лоархIаме дола дакъа хила деза, школашкарча дешара чулоацаманна Iилман лард кийчъяр (дешара планаш, программаш, учебникаш), кагирхой коммунистически кхетамца хьалкъебара а, дешара а дикагIа йола керда методаш кийчъяр.

Хьехама болх тоабарна союзни республикашка шерагIа доаржаданза даргдац хьехама областера Iилман балхаш, хьехама институташта юкъе цар балха тохкамий гIулакхаш вIаши дувцилга а бувзамаш чIоагIделга а. РСФСР хьехама Iилмай Академес чIоагIа теркам тIабахийта беза советски хьехаман теореш кийчъярна, школашкарча политехнически а профессиональни а дешара гIулакхашта, пайдане йола опыташ вIашагIтохарна.

25. Халкъа дешара система эргайоаккхилга де деза планаца, дика вIаштIехьадаьккха, махулла дукхагIа моттигашкарча гIулакхий лоархIам а беш, цхьаккха а тайпара школашкара дешар ца а талхийташ. Теркам тIабахийта беза Малхбоален союзни а автономни а республикай школашкарча лакхехьарча классашка дешаш моттигашкарча къамех йола йиIигаш дукхагIа хилийтарна.

Дешар кердача система тIа даккхара план оттае еза хIара союзни республике, цун экономическии культурнии дегIаяра гIулакхий лоархIам а беш. Цунца школаш, дешанза даргдоаца дешар 7 шера хинначара, 8 шера тIа яханза яргъяц, хIаьта иштта, дешара шоллагIча этапа лаьрхIа йола тайп-тайпара школаш 1959—60 дешара шера вIашагIйохка йолае еза, 4—5 шера из болх йисте а баргболаш. ХIанз VIII—X классашка дешаш болча дешархошта хIанз йолча дешара планашцеи программашцеи юкъера школа цар йоаккхилга Iалашде деза, къахьегама уж кийчбар чIоагI а даь.

Юкъера школаш эргаяхара планаш оттаеча хана лаьрхIа хила деза, вузашка деша баха тоъам хиллал юкъерча школашка дийша баьнна нах хилийтар, хIана аьлча халкъа боахам йиш йолаш бац лакхехьара говзал йолча къоначa специалистащца Iалашбарна юкъе юкъ йолийта. Цу гIулакха хIара союзни республиканна, школаш эргайоахача хана чухь (хетачох, 4—5 шера) йита езаргья хIанз йолча тайпара цхьайола юкъера школаш.

Школаш эргаяхарца боккха болх бе безаргба союзни республикай Коммунистически партей Центральни Комитетий, Министрий Советий, просвещенен министерствай, моттигашкарча партийни а советски а органий школай материальни гIулакхаш чIоагIдеш, дукха сменаш йола занятеш дIайоахаш, производственни дешар вIашагIдоллаш, школа йистеяьккхараш ший ханнахьа балха дIанийсбеш, учебникий а методически а пособей программаш оттаеш.

ХIара союзни республиканна бокъо яла езаргья моттигашкарча ший хьалашка хьежжа, дешара занятеш йолаялара а чаккхъялара а гIулакхаш ше нийсде, каникулий ха увттае, промышленни а юртбоахаман а производстве дешархоша болх белга вIашагIдехка.

Советски Союза дерригача къамех болча къахьегамхой дешар дIахо лакхдар лоархIаме дола гIулакх лерхI коммунистически партес. Эггара боккхагIа болча бесса партийни а паччахьалкхен а теркам тIабахийтанза баргбац беррига болхлой а колхозхой а юкъера образовани йолаш хилийтарна, из гIулакх хадданза къахьегама овсарал дегIайоалаеш бола никъ а, хIаьта цунца дувзаденна коммунизм хьалъяра керттера гIулакх а лоархIаш.

Профессиональни дешарах

26. Юкъара дешар эргадоаккхаш хиларца къаьстта чIоагIа лоархIаме да кагирхошта профессионально-технически дешар Iомадар. Цун декхар да, планаца, дика вIашагIделла, халкъа боахаман ерригача отраслешта технически дийшаи культурнии бола болхлой а юрта боахаман къахьегамхой а кийчбар.

Тоъам боллаш профессионально-технически говзал йоацаш болхлой цхьадола дакъа хиларо производство дегIаяр хIанззехьа а юхатетт цхьайолча моттигашка. Технически прогресс дIахо дегIаяро дукхагIа болча керттерча болхлой говзал кхы а лакхъяр дIадехаргда.

Профессионально-технически дешар дегIадоаладелга СССР халкъа боахам дегIабоалабарна Коммунистически партес лаьрхIача кердача планашца айхха дийза де деза.

27. ХIанз укх хана йолаш йола фабрично-заводской дешара, ремесленни, машин-наькъа, горнопромышленни, къахьегама резервай гIишлошъяра училищеш, профтехшколаш, совнархозий а ведомствай а фабрично-заводской дешара школаш, тIехьаюс промышленни а юртбоахаман а лакхденнача производствос дIадехарашта. Уж эргаяьха хила еза цхьан шергара кхаь шерга кхаччалца дешара ха йола **дийнахьареи сайрийнареи специализированни городашкара профессионально-технически училищеши,** цхьан шергара шин шерга кхаччалца дешара ха йола **юрташкара профессионально-технически училищеши** хургйолаш. Цу училищешкара дешара ханаш увттаю Iомаеш йолча говзала халалгеи атталгеи хьежжа.

Городашкара профессионально-технически училищеш производствен отраслеш Iомаеш а хургья, промышленностан, гIишлоний, транспорта, бувзама, коммунальни боахама, торговлен, культуран-вахара предприятешта говзал йола болхлой кийчбеш а хургъя.

Юрташкара профессионально - технически училищеш декхарийла я, юрта боахаманна говзал йола механизатораш, гIишлошъераш, иштта кхыбола а юрта боахаманна эша болхлой кийчбе.

Къаьстта теркам тIабахийта хила беза профессионально-технически училищешка йиIигашка дешийтарна, цу тIа а вахара гIулакхий, торговлен а кх. д. йола говзалаш Iомаяь ца Iеш, промышленни производстван (приборостроенен, радиотехнически, электротехнически, текстильни, хIамаш тегара, трикотажни промышленностан и. кх. д.) говзалаш а Iомаергйолаш.

Дешархоша 8-шерарча школе Iомаяь Iилмай ларда, политехническии юкъарча къахьегамцеи уж кийчбалар а лоархIаш, профессионально - технически училищеша дешархошта кхы тIа а юкъардешара предметаш хьеха деза.

Профессионально - технически училищей дукхал тIаккхеташ хила деза халкъа боахаманна цар эшарта хьежжа. ХIанз йолаш йолча къахьегама резервай училищаех а школаех а цхьадола дакъа 3—5 шера дита дезаргда, цу шерашка юкъардешара итт шера школа йоаккхаргйолча кагирхой технически училищешка деша баха йиш хилийта а, хIаьта моллагIа дале а цхьа бахьан долаш школа ца йоаккхаш йисача кагирхой ремесленни, гIишлоний, машин-наькъа, горнопромышленни училищешка, ФЗО школашка, юрта боахаман механизацен училищешка деша баха йиш хилийта а.

28. Профессионально - технически училищешка йолаш хила еза профессиональни говзала лард Iомаярна хиланза яргIоацаш а, эшшаш йолча дешара- производственни оборудованеца, дешархошта хьехарои уж кхетабарои бизза дIалийца болча говзача производственни дешара мастерашцеи инженерашца-хьехархошцеи Iалашъяь а йола, дешара мастерскеш, лабораторешi. Цу училищешкара хьехама болх, хIама деш болча къахьегамца кагирхоша хадданзеи дикеи дакъа лоацаш йолча ларда тIа а оттабу, къаьстта говзалаш йола болхлой кийчбара декхара долаш а ба. Производственни дешара технически дешарца болча шеррача бувзамо, мастерскешка а предприятешка а Iомабар вIашагIъийна, цхьана долаш хиларо торо хулийтаргья училищешка технически дийша, ший балха мел эшар довзаш, лакхара говзал йола болхлой кийчбе.

Профессионально-технически училищеша шоай дешара кхетама болх лелабе беза дешархошта производственни практика лелае балха моттигаш яла декхарийла йолча предприятешца, гIишлошца, совхозашца, колхозашца айхха бийзаь, теркам бе беза дешара процесс толаме чакхъяккхарна а, кагирхоша керда техника, дикагIа йола технологи, лакха овсарле йола къахьегама наькъаш Iомадарна а эша хьалаш хилийтара. Кагирхой профессиональни дешар тоадарна мамогта новкъостал де дезаш я совнархозаш.

Профессионально - технически училищей керттера декхар — коммунистически кхетамца дешархой хьалкхебар, идейно уж чIоагIбар, къахьегам коммунистически тайпара безаш бола никъ цар кхетама чу чIоагIбар да. Профессионально-технически училищешкара дешархой коммунистически наькъ тIа хьалкхебарца доккха дакъа лаца дезаш я комсомол.

29. Йоахаш-йоахаш шоашка дIадодача рузкъан цхьадола дакъа шоаш хьадергдолча наькъ тIа профессионально-технически училищеш яхарна, производственни гIулакхех дешара заведенешка хьакхоачаш дола рузкъа совдаккхара наькъаш кийчде а, вIаштехь-тIехьа деш уж кхоачашде а дезаргда.

Къахьегамхой материально Iалашбелга лакхдаларца, Iомаеш йолча говзалцара дешархой безам лакхбара духьа хIанз долаш дола дешархой материально Iалашбар хийцача бакъахьа хургда, мах боацаш телача барцкъаштеи кхачаннеи меттал дешархой алапи тердолаш.

Дерригa паччахьалкхен чотах хургдолаш Iалашбелга дита дезаргда дешархошта-бошта, берий цIеношка хьалкхийнараштa, дукха бераш долча даьй-ноанойи берашта.

Колхозашка алалда, профессионально-технически училищешка колхозашкара кагирхой Iомабарна эша ахча хьакъоастара гIулакхага хьажа.

30. Профессионально-технически дешар эргадаккхар лакхара керда декхараш оттаду профессионально-технически училищей производственни дешара мастерашта а хьехархошта а хьалхашка, цар технически, идейно-политически, хьехама кийчо лакхара хила езаш. Уж училищеш дукхагIа тIжаро мастераш а хьехархой а дукхагIа хилийтар дIадехаргда. Цудухьа чIоагIа теркам тIабахийта безаргба техникумашка а лакхехьарча дешара заведенешка а уж нах кийчбарна.

Дикал лакхъе а дукхагIа арахеца а дезаргда учебникаш, гойтара пособеш, дукхагIа де дезаргда Iилма-технически а Iилма-популярни а, кинофильмаш, хIаьта иштта профессионально-технически дешара гIулакхаш шерра дувца деза радиоца телевиденеца.

31. СССР Госплано, СССР Министрий Советерча къахьегама резервай Лакхехьарча управленес, союзни республикай Министрий Советаша, просвещенен министерствоша оттае езаргья, производственни дешар а дешаш 8-шерара юкъардешара школа яьккхаи, юкъера школа яьккхаи, профессионально-технически училищеш яьхаи бола кхувш боагIа нах балхаш тIа дIанийсбара а, профессиональни дешара а перспективни планаш, цунца балха дIаэца кагирхошта чIоагIъяь моттигаш а, чIоагIа къахьегам лорабари техникан кхерамзлеи а лоархIаш.

32. Профессионально-технически училищеш дегIайоалаярца цхьана тоадаь хила деза керда болхлой кийчбелга. Из де деза предприятешкарча лоацcача ханна йолча курсий системацеи индивидуально-бригадни дешара наькъацеи. Укхаза производственни дешар дIадахьа деза хIара профессена къаьстта шийна оттаьча дешара планацеи программацеи, моттигашка, предприятен ший тайпара долча гIулакхашка хьежжа уж нийс а еш. Теоретически дешар дешалда, нагахь иштта эшаш хуле, юхегIа йолча профессионально-технически училищешка.

Юкъерча специальни дешарах

33. Промышленнии юртбоахамани производстве, хIаьта иштта культуран, просвещенен, унахцIенолораяра учрежденешка лоархIаме моттиг дIалаьцай юкъера специальни дешар дийшача болхлоша. Производствон организатораш шоаш хиларга хьежжа боккха лоархIам болаш ба техникаш. Ужаш, техникаш, ба а ба-кх юкъарло йоацаш производство вIашагIйолларaш, цудухьа къаьстта теркам тIабахийта беза уж кадраш кийшъярна.

Iилмани техникани кердагIча карагIдаьннарашта тIалаттача хIанзарча производствон хьашташа дIадех юкъера специальни дешара заведенеш яьхачаргара, ужаш практике дика ховш хилари, хIаьта лакхача боарамах теоритически кийчо йолаш хилари. Цхьабакъда цу дешара заведенешка хьехара дикал вахаро дIа ма деххара яц. Техникумий, специальни училищайи школайи дешархоша кIезига дакъа лоац хIама хьадеш болча къахьегамца, практически болх булургболаши ховргдолаши тоъала дика Iомабенна а хилац уж. Юкъерча специальни дешара система тоае еза.

34. Юкъерча специальни дешара система вIашагIйолла еза бархI шерарча политехнически школан база тIа санна, диззача юкъерча дешара база тIа а.

Юкъерча специальни дешара заведенешка специалисташ кийчбелга общественно-пайдане болча къахьегамца айхха дувзаденна хила деза, специалисташа болх бергболча халкъа боахама даькъата хьежжа а, хIаьта предприятей, стройкай, кхыйолча организацей балха хьалашка хьежжа а производствох къаьста а къастанза а специалисташ кийчбу ха тайп-тайпара хила йиш я.

Юкъерча специальни дешара заведенеша дешархошта юкъера дешар хьехара нийса Iалашде деза дешархой шоай специальностах практически болх бе ховргдолаш а, хIаьта шоай специальностах балха квалификацеех цаI йолаш а хилар. Юкъерча специальни дешара заведенешка хьехилга тоаде деза, говзагIа бола преподавателаш хилийта а, цар квалификаци хадданза лакхаяха а еза.

35. Юкъера специальни дешара заведенеш производствонна гаргаоза а еза, хIаьта экономически районашта эшаш йолча кадрашка хьежжа уж дегIайоалае а еза, сайрийнарчеи заочнии дешара дукхагIа лоархIам а беш. Совнархозаша, министерствоша, ведомствоша юкъера дешар дийша бола специалисташ кийчбарна шерагIа кооперировани е еза, хIаьта союзни республикаша — уж тайпа кадраш шоашта мел эшаргья дикагIа Iомаде а уж кийчъярна планаш увттае а еза.

Дешархоша шоай низаца промышленни продукци арахецаргйола цехаши мастерскеши техникумашка вIашагIйохкилга могаде деза.

Юртбоахаман техникумаш вIашагIъехха еза доккхийча боахамий база тIа, цигача дерригa керттера балхаш де декхарийла ба дешархой шоаш.

Сайрийнарчеи заочнии деша дIаийбе беза дукхагIа долча даькъе шоаш хоржача специальноста тарра йолча профессех болх беш бола нах. Преподавателий квалифицированни кадраши йоагIаш йола дешара-материальни базеи йолча стационарни техникумашка вIашагIделлача нийсагIа да заочни дешар.

Лакхерча школах

36. Советски Союза Коммунистически партен ткъоалагIча съездо лакхерча школанна хьалхашка оттадир керттера декхар — дешар практикаца, производствоца айхха дувзадара ларда тIа специалисташ кийчбелга тоаде. Коммунизм хьалъяра кердача декхараша дIадех лакхерча школан балха юкъе дола доккхий кхоачамбоацараш дIадахар. Укх сахьате вуз яьккхачул тIехьагIа дуккха кагий нах ба балха практика кIезига ховш, хIанзарча производствон дешаш шоашта чакхдоахалургдоацаш. Дуккха ха дIайода из тайпа специалист болхлой коллективаца дIаийна валалехьа. Лакхера школа вахара, производствонна гаргаоза еза, хIаьта боккъонца цунца ювзаенна а хила еза. Цунца цхьана лакхабаккха беза Iилман кердагIча карагIдаьннарашка хьежжа специалисташ теоретически кийчбара боарам а.

Коммунизм хьалъяра хIанзарча хьалашта юкъе лакхера школа лаьрхIа я масса оагIорахьара дийша бола нах, Iилмани техникани доагтIаш дола доакъош кIоаргга ховш, активнии кхетамеи бола коммунизм хьалъю нах кийчбе. Къаьстта теркам бе беза дIахо промышленностени юрта боахамеи специалисташ кийчбелга тоадара.

Специалисташ практическии теоретическии дикагIа кийчбелга Iалашдар духьа лакхерча дешара система эргаяккхаро лоархIаме тоаде деза общественни Iилмаш Iомаделга, кагирхой коммунистически хьалкхебелга, хIаьта студенташ хьалкхебарца берригача преподавателаша дикка дакъа лоацилга а.

Мехка Iилман кадраех яхаш гаргга лакхерча дешара заведенешка хилара лоархIам а баь, Iилма-тохкама балхашца вузаша лоархIаме дукхагIа дакъа лоацилга вIаштIехьадаккха деза, берригa преподавателаш цу балха юкъеоза беза.

Лакхерча дешара заведенешка эггара хьалха дIаийбе беза практически балха стаж йола кагирхой. Къона болхлойи колхозникаши вузе деша баха кийчо ярна дикагIа дола хьалаш Iалашде деза.

Лакхерча школе хьеха дешар практикаца, къахьегамца вIашагIдувзара конкретни формаш вуза профильга, дешабагIача студенташка, хIаьта массехк къамани моттигерчеи белгалонашка хьежжа хила еза.

(ДIахододар 4-ча оагIо тIа).

Школен вахарцара бувзам чIоагIбарахи мехкарча халкъа образованен система дIахо дегIайоалаярахи

ССКП ЦК-аи СССР-а Министрий Советеи тезисаш

(ДIахододар)

37. Вай лакхера школа дегIайоалаелта чакхдаккха деза эггара хьалха сайриййнарчеи заочнии лакхерча дешара системе дешилга мамогга шерде а, хIьта кердача лакхерча боарамга даккха а деза. Заочнии сайриййнареи вузаш тоае а чIоагIъе а еза, квалицированни профессорско-преподавательски коллективи тоъала дика материально-технически хьалаши долча дийнахьарча вузий база тIа вIашагIдолла деза сайриййнареи заочнии дешар.

НийсагIа хургда лакхерча дешара заведеней дешара-консультационни пункташи филиалаши йоккхийча промышленнии юртбоахамеи предприятешка дIайихьача, цо вIаштIехьадоалийтаргла боахаман, партийни, профессиональни, комсомольски организацешта студентий дешара балха контроль лоаттае а, царна новкъостал де а. Сайриййнареи заочнии вузаш, факультеташ, отделенеш, дешара-консультационни пункташ Iалашъе еза говзагIа йолча профессорско-преподавательски кадрашца, хIьта уж кадраш цу системе мадоагIара дешилга Iалашдалла дукха а хила еза.

Iилмеи техникеи дIахо дегIаухача процессе лакхера дешар кийшача специалисташа а кхы а деша дезаш хьалаш увтт. Цудухьа лакхера школа декхарийла я халкъа боахама, культуран, просвещенен тайп-тайпарча доакъошка болх беш болча специалисташа производствох хьа а ца къасташ, шоай квалификаци лакхйоаккхилга Iалашде.

Тоаде деза студенташ-заочникаш учебникашца, дешара пособешца, кепа техача лекцешца, кхыдолча литератураца Iалашбелга, цу гIулакха эшаш йола полиграфически издательскии база вIашагI а йоллаш. Книжкаш дохкаш йола организацеш декхарийла я студенто шийна эшаш дола дешара литература массаз а эца йиш хургйола порядок оттае. Производствох хьа а ца къасташ дешаш болча студенташа экзаменаши зачеташи дIателилга вIашагIдолла деза бIарччача шера тайп-тайпарча ханашка.

Колхозашта могаде деза колхоза членаш а болаш, дешара план толаме кхоачаш а еш болча студенташта промышленни предприятешка болх беш болча заочникашта ярап санна льготаш телилга.

Лакхерча дешара заочни система дегIая еза обществе пайдане къахьегаш болча наьха шоаш балхах мукъабаьннача хана шоай безам хуле лакхера дешар деша е шоай квалификаци лакхъе, искусство, живопись, музыка, гуманитарни Iилмаш и. кх. а Iомаде йиш хургйолаш.

38. **Инженерни кадраш** кийчъеш дешар производстверча балхаца дувзара формаш тайп-тайпара хила йиш я. ДукхагIча технически вузашка нийсагIа да дешар производстверча балхаца дувзилга хьалхарча шин курсе сайрийна е заочни дешаргдолаш вIашагIделлача.

Студенташа чоалханерча теоретически дисциплинай цикл Iохаеча а, хIьта йоккха лабораторни практика хулача а цхьайолча специальностешка хьалхарча 2—3 шера производствера хьакъаьста деша деза. Цул тIехьагIа студенташа производстве, лабораторешка, конструкторски бюрошка штатни балхашка болаш цхьан шера практически болх бергбола хьалаш оттаде деза.

Лакхерча дешара система тоаеш боккха теркам тIабахийта беза кердача техниканна, Iилмани проектно-конструкторски балха инженерни кадраш кийчъяра. Iилмеи техникеи сихха дегIадоагIаш хиларах чIоагIа эшаш ба инженерни кхетами кIоаргга теоретически кийчо йолаши бола кердача тайпара бола специалисташ.

Гарггарча шерашка дукха кийчбе беза атомни энергех машара гIулакхашта пайда эцаргбола, автоматикахи телемеханикахи, электроникахи, машиностроенехи приборостроенехи, радиотехникахи, связахи, химически технологехи бола инженераш. Лакхера школа декхарийла я хIанзарча техниках боккъонца пайда эца хайна ца Iеш, хургдолчун техника хьае а ховргдола говза инженераш кийчбе.

Вай инженераш дика технически кийчо йолаш хиларца экономикеи производство вIашагIйоллеи дика ховш а хила беза.

Студенташа шоай специальность мамогга дикагIа Iомаергйолча бесса вIашагIбелла хила беза цар производственни къахьегам. Студенташа аттагIчунгара халачунга а бувлаш производствон технологически процесс Iомаергйола порядок оттае еза предприятешка. Болх а беш дешача хана а студенташа Iомаю шоашта эггара аттагIа Iомалургйола дисциплинаш.

Шоашта хержача специальностах тоъала йоккха балха стаж йола нах вузе деша дIаэцаш вIашагIдолла метаргда цар производствера хьа а къаьста дешилга. Сезонни балхаш долча халкъа боахама доакъошта инженерни кадраш кийчъеш йолча лакхерча дешара заведеней дешара процесс вIашагIйоллара форма хила еза: институтера занятеш производстверча балхаца сезонни принципах хувцаргйолаш.

Дешар хIама хьаьеча къахьегамца дувзара дика форма я йоккхийча предприятешка йола **заводаш-втузаш.** Заводаш-втузаш вIашагIйохка йиш я, иштта, хIанз йолаш йолча йоккхийча стационарни вузий заводской филиалий база тIа а. Вузашка а вIашагIйохка йиш я студентий низаца продукци арахецаш йола промышленни предприятеши цехаши.

39. **Юртбоахама вузашка** дешар хIама хьадеча къахьегамах дувзилга производство сезонах болх беш хилара лоархIам а беш чакхдаккха деза. Дешар Iомаде деза йоккхийча совхозий база тIа вашагI а теха, низбола дика дешара боахамаш, дика лаборатореш, хIьта практически балха мел эша хIама долча институташка. Студенташ шоаш декхарийла ба хьайбашта гIулакхде, машинашта ремонт е, ужаш лелае, ялат дIаде а чуэца а. Юрта боахама берригa специалисташ дика кийчбенна хила беза социалистически юртбоахама производствон экономикан а болх вIашагIболлара а хьакъехьа. Юрта боахама специалисташ мехка къаьст-къаьсттача зонашка хьежжа а кийчбе беза.

Юртбоахама вузаш хьийха я Iилман центраш хила а хIьта ялат дикагIа хьувкъийтара, хьайбаех хьабоала пайда лакхабаккхара, юрта боахама механизацен болх вIашагIболлара, опытнически болх оттабара хьакъехьа колхозаштеи совхозаштеи новкъостал де. Iилма-тохкама институташи опытни станцеши юртбоахама вузашца вIашагIтохара гIулакх шерагIа доаржаде деза. Вузаш декхарийла я говзал лакхаяккхара факультеташкеи квалификаци лакхаяккхара кхыйолча формашкеи гIолла юрта боахама специалистий говзал лакхаяккха.

40. Советски Iилман, техникан, культуран хьашташа дIадех университетски дешар дIахо а дегIадоаладар. Iилман—тохкама учрежденешта специалисташ юкъерча школашта хьехархой а кийчбу университеташа.

Университеташка математикаш, физикаш, биологаш, механикан, химен, Iилман цхьадолча доакъой специалисташ кийчбеш заводской лабораторешка, конструкторски бюрошка, юртбоахама опытни станцешка, кхыча Iилма-тохкама учрежденешка студенташа беча балха ха йIаьхъяра наькъаца уж балха кийчбарна низ дукхагIа тIабахийта беза. Университеташ йисте яьхача, школе болх бе гIоргбола нах методически а педагогически а практикан хьакъехьа дикагIа кийчбе беза, цу гIулакха юкъерча школен педагогаш юкъе а озаш.

Укх гаргарча шерашка университеташка математикаш кийчбар, къаьстта вычислительни математикан хьакъехьа а кийчбеш; биологаш кийчбар, эггара хьалха биофизикаш, биохимикаш, физиологаш, генетикаш, а кийчбеш; физикаш кийчбар, къаьстта ядерни физикани радиофизикани хьакъехьа а кийчбеш; химически катализа а высокополимерни веществай а даькъе химикаш кийчбар лоархIам болаш лакхде деза. Университеташка яхка еза электронни машинашца Iалашъяь счетно-вычислительни лабораторeш, ядерни лабораторeш кхы тIа а хIанзарча ускорителашца Iалашъе еза, радиохимически радиобиологически лабораторeш и. кх. я. а вIашагIтоха еза.

Университетски дешар тоадара тIехь шоай лоархIам хадданза дегIабоагIача гуманитарни Iилмашта махулла чIоагIагIа теркам тIабахийта беза.

Экономисташ, юристаш, историкаш, философаш, гуманитарни Iилмай кхы цхьабола специалисташ кийчбеш производственни стаж йоаца студенташ хьалхарча шерашка, халкъа боахаме болх беш боллашехьа а, деша багIаргбола дешара система юкъе йоалае еза.

41. Юкъерча дешара система эргаяккхаро дIадех **педагогически институташкеи университеташкеи** хьехархой кадраш кийчъяра овлан тIара тоаделга. Ший говзала хьакъехьа дола Iилма кIоаргга ховш, педагогически гIулакхаш кхоачам боллаш довзаш, вахар дика кхетадеш, коммунизман гIулакха бизза мутIахьа хургболаш дешархой Iомабеш бола, юкъерча школен хьехархой арахеца декхарийла я лакхерча дешара заведенеш. Юкъерча школашта бола хьехархой кийчбелга чакхдаккха деза педагогически институтий ше къаьстта йолча факультеташка, дIахо йодача хана еррига школаш лакхера дешар йисте даьккхача хьехархошца Iалашъергйолаш.

Хьадда долча хьалашка хьежжа педагогически институташка а специализированни йолча лакхерча дешара заведенешка а специальни дисциплинай (агрохимен, хьайбай боахама, техникан, и. кх. д.) хьехархой кийчбелга вIаштIехьа даккханза даргдац. 1959—1965 шерашка квалифицированни болча инженерийи агрономийи хьадда цхьа дакъа школашка, профессионально-технически училищашка, техникумашка преподавательски болх, бе дахийтача бакъахьа да, педагогически болх бе уж кийчбарна эша хьалаш царна Iалаш а даь. Педагогически институташка хIанз йола дешара система кхы тIа а лакхъе еза производственнии педагогически шеррача практикаца.

Педагогически институшка хьехара Iилман-теоретически боарам лакхъе беза, мамогга дегIабоалабе беза Iилма-тохкама болх, Iилман лабораторeш яхка еза, институтий школашцара, производственнии Iилмани организацешцара бувзам чIоагI а беш.

42. ЦIенхаштта теркам тIабахийта беза лакхера дешар йисте даьккха лораш дикагIа кийчбара. Лори говзал Iомаяьча саго шийна тIаэц къаьстта дола бехктохкаме доккхий декхараш. ХIара къона саг медицински вузе деша вахалехьа лора професси шийна езаш хилар гайта а дарба деча учреждeней балха цхьадола гIулакхаш довзаш а хила веза. Цудухьа **медицински институташка** бахийта къоастабе беза медицински дарба дара — профилактически учреждeнешка зIамагIа волча болхлочун болх баь практика йола кагирхой.

Студенташта хьехилга чакхдаккха деза дарба дара-профилактически санитарно-гигиенически учреждeнешка хадданза практике хиларца. Юкъера медицински дешар йисте даьккхаи цу говзалца шин шера болх бара стаж йолаши болча наха хьалхарча шин курсе шоаш балха боллашехьа а дешилга ваштIехьа даккха деза.

Лораш кийчбелга тоаде лерхIаш медицински Iилман эггара кертерча лостамий хьакъехьа медицински вузашка бу Iилман болх дикагIа оттабе беза.

43. Халкъа дешара система эргаяккхаро торо лургъя эггара дукхагIа къахьегам беза кийчбенна а дикагIа кхетаргбола а нах вузашка баха къоастабарах йола ше цаI мара йоаца нийса метод кхоачашъе. Лакхерча дешара заведенешка кагирхой деша хьаийбе беза конкурсах, балха стаж йолча нахагахь озабезам а беш. Конкурсе нах хоржаш экзаменаш дIалуш хьахинна духхьал юкъара оценкаш лаьрхIа ца Iеш, эггара хьалха цо Iомае езача говзала предметех йола оценкаш, общественни организацей рекомендацеш лархIа еза, шоаш Iомадаьр чехка производстве юкъе доаладе ховргдола, бокъонца дикагIа бола нах къоастабе йиш хургйолаш. Вузашка деша болха кагирхой кхы а дикагIа къоастабе йиш хургйолаш дукхагIча даькъе девиз йола йоазонцара экзаменаш е еза.

Лакхерча дешара заведеней кулгалхой, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш декхарийла я болхлойи колхозникаши вузашка дукхагIа деша гIоргболаш заведенешка, колхозашка, совхозашка чIоаггIа болх бе. Лакхерча дешара заведенеш дешача нахаца Iалашъеш ше хержа йола говзал Iомаяра тIакхувш а из говзал езаш а болча наьха теркам бе беза, хIьта иштта маIачеи кхалчеи наьха къахьегама эргалонаш а лерхIа еза.

44. Къона специалисташ практически теоретически кийчбеш эггара кертерча гIулакхех цаI да лакхерча дешара заведеней Iилман педагогически кадраш дикагIа тоаяр. Кхетам а болаш, практически балха опыт а йолаш, лакхера, дешар йисте даьккхача кагирхоех Iилма, техника, культура дIахо а дегIадоалургдола, йоккха говзал йола Iилман-педагогически болхлой кийчбе хьалаш хилийта деза.

Лакхерча дешара заведенешка преподавательски болх бе шерра тIаоза беза производствон дикагIа йолча методашцеи хIанзарча Iилманна а техникана а карагIдаьннарашцеи дувзаш, дешар хьеха ховргдола предприятеи, стройкай, конструкторски бюрой, Iилма-тохкама институтий эггара дикагIа говзал йола инженерно-технически болхлой, агрономаш, лораш. Производстве цу кадраша беча кертерча балхаца цар бергбола преподавательски болх бувзаргболаш хьал а вузашка царна доагIаргдолча алапен порядок а оттае еза.

Лакхерча школан хIара преподавателa декхар—ший Iилман говзал хадданза лакхъяр, Iилма-тохкама балха юкъе дика дакъа лацар, производственна Iилманцара новкъостал дар да.

Шоай Iилман-педагогически балхага хьежжа лакхерча дешара заведеней преподавателаш хан-ханнахьа халкъа боахама доаггIаш долча доакъошка дукххача специалистий хьакъехьа практически болх бергболаш цхьа къаьстта ха яккха ухийтаре бакъахьа хургдар.

Iилман-педагогически кадрашта аттестаци телара хIанзара порядок тоанича бакъахьа я, Iилман балхах дIадехар а лакхдеш, духхьал ший творчески къахьегамца Iилманнеи практиканнеи юкъе цхьа хьадда дола дакъа дахьараштa мара Iилмхошта тела цIи а лургйоацаш.

Кертерча даькъе вузай профессораши преподавателаши харжа беза конкурсни системах, из лоархIам боллаш тоае езаш а я; Iилман-педагогически хьакъехьа эггара кхеташагIа бола нах къоастабе беза вузашка болх бе.

45. Iилма, техника, культура дегIайоалаяра хьакъехьа лакхерча дешара заведеней бола лоархIам хадданза лакхлу. Халкъа боахам, Iилма, культура дегIайоалаярна эша теоретически боккха лоархIам бола Iилман тохкамаш де деза вузашка. Профессораши преподавателаши декхарийла ба производствоца айхха бувзам болаш хила, технически прогрессан эггара лоархIамера дешаш увттадеча дакъа лаца, Iилманнеи техниканнеи карагIдаьнна эггара кердагIар дола хIамаш кхы а дикагIа производствона юкъе доаладе, предприятей дикагIа йола опыт йIаьхегIа е а цох нах дIакхетабе а, общественни Iилмай хьакъехьа кхы а кIоаргагIа тохкамаш де.

Промышленностаи строительствонеи хьалхле лелаелга предприятешта гарга озаро эггара лоархIамера Iилма-тохкама дешаш кхоачашде новкъостал ду вузашта. Совнархозаши юрта боахама доал ду органаши Iилма-тохкамех хьалхиннар дIадоаржадеча а производственни опыташ увттаеча а вузашта новкъостал де декхарийла я.

Цхьайола Iилма-тохкама институташ шоашка хьежжа йолча лакхерча дешара заведенешта а СССР-а Iилмай Академена а доакъоех латта академеш йолча союзни республикай академештеи, Iилма-тохкама институташтеи, заводий йоккхача лабораторештеи юкъера бувзам тоабанза баргбац.

46. Лакхерча школан кхетам балара лоархIам Iаьльмате боккха ба. Вузашкара арабовла беза шоай говзал дика Iомаяь, ленински идеяш а Коммунистически партен политика а бахьан долаш дикеи тIагIерттаи къовсам лоаттабергбола, денал дола, дог гIоза, вай гIулакх котдаргхиларах кIоаргга тешаш бола нах.

Уж тайпа гIулакхаш доахкаш нах кхетабара хьакъехьа боккха лоархIам болаш да общественни Iилмаш Iомаделга. Марксизман-ленинизман лардаш йовзанза яргъяц дерригача доакъой специалисташта а. Ленина произведенеш Iомае а еза, цо юхе дитаь Iаьльмате теоретически доккха гIулакх вахара юкъеда ховш хила а веза, вахар коммунистически новкъа хьалде деза. Марксизм-ленинизм творчески, тIатеIIа, денал долаш хьеха деза. Вай кагирхой цIаккха а буржуазен идеологецеи ревизионизмо гуча мел даьккхарашцеи барта хургбоацаш кхетабе беза. Общественни Iилмаш хьехилга дIадахьа деза Iалам довзара Iилмашца хидданза бувзам болаш, студентай хIама довзара Iилман метод хургйола новкъостал цох хургдолаш. Вузашка марксистско-ленински теори хьехара доккхача декхараша хIара преподаватель декхарийла ву хадданза а тIагIертта а шийна ховр кIоаргде, ший болх практикаца таханарча ден декхарашца бувза.

Вузашка кагирхой кхетабар — берригача профессорий, преподавателий, партийни, профсоюзни, комсомольски организацей гIулакх да. Марксистски-ленински уйланца дуне довзаш, къахьегам безаш, коммунистически мораль йолаш, общественни балха гIулакхаш деахкаш студенташ кхетабар — цар декхар да.

Лакхера школа декхарийла я шоай дешар бахьан бехктокхаме хургболаш, Iилма творчески Iомадергдолаш, балха тIа бахача болх булургболаш студенташ Iомабе. Йинза яргйоацача занятешца студенташ тIа сов мухь тIабехкилга дIадаккха деза, Iилма-тохкама балха шерра тIаоза беза йоккхагIча курсашкара студенташ.

47. Мехкарча лакхерча дешара заведеней порядок оттаеш боккха болх банза баргбац, вузаш производствона гарга оза уйла йолаш. Вузаш дукхагIа хилийта еза кердача промышленни центрашка, къаьстта СибирегIан, Дальни Востока районашка, Юкъерча Азен республикашка. Москве, Ленинграде, Киеве, кхы цхьайолча городашка а нийса доаца лакхерча дешара заведенеш дукха яхкар дIадаккха деза.

48. Дешар производстве беча балхаца дувзаш, лакхерча дешара система эргайоаккхилга дIадахьа деза, халкъа боахама, Iилманна, культуранна эша специалисташ хIара шера дукхагIа арахецаргболаш план оттаь а вIаштIехьадаьккха а хила деза из. Лаккхерча дешара заведеней лоархIам болча даькъан болх эргабаккха болабича бакъахьа ба боаккхашбоаккхаш 3—5 шера, 1959 шера бола а баь. Совнархозий, предприятей, Iилма-тохкама а кхыйолча а организацей кулгалхой декхарийла ба вузашта штатни, алапи доагIа болхлой а технически а моттигаш яла, уж студенташа дIалувцаргйолаш, студенташ производстве Iомабелга вIаштIехьа даккха, чубаха фусам а, тIадувха балха барзкъа а, и. кх. д. а луш уж Iалашбе.

Лакхера школаш эргаяхара дерригa гIулакхаш тIадерзадаьда мехка вузаша шоашта хьалхашка латта паччахьалкхен лоархIамера декхараш кхы а дикагIа кхоачашдарна.

* *

Юкъера а лакхера а школа эргаяккхара гIулакхо миллионаш болча наьха, дерригача советски халкъа хьашташ тIаувз. Из декхар нийса чакдаккхар Iаьльмате боккха лоархIам болаш хургда дIахо а советски общество рузкъан а кхетама а хьакъехьа дегIайоалаярна, къаьстта ССКП XXI съездо ювцаргйолча а тIаэцаргйолча а йоккхача планашта юкъе. Школа вахара гарга озаро коммунизме яхарг а къахьегарг а дола кхувш йола тIехье дикагIа кхетаярна мел эша хIамаш хулийтаргда.

Школа эргаяккхара дешашца хьаштдоацаш цхьаккха дезал бац вай мехка. Цудухьа ССКП Центральни Комитетои СССР-а Министрий Советои е тезисаш дерригa халкъ хьожаргдолаш оттаяр динза даргдоацаш лерхI. Цо торо лургъя халкъа дешара система эргаяккхара хьадда дола наькъаш къоастадаьчул тIехьагIа, кагирхой къахьегама хьакъехьа кхетабара тIехьа хIанзехьа а дикка толамаш даьхача дикагIа йолча школайи вузайи практикахи Советски дукххача наьха предложенеехи дикагIа пайда эца. Из гIулакх деш хIара республикера къаман эргалонаш лерхIа еза.

Де лерхIача халкъа дешар эргадаккхаро кагирхошта дешар хьехара а уж кхетабара а школен бола лоархIам лакхбергба, цун юкъарча дешара боарами гIулакхацара говзали дикка айъергья, халкъа боахам дерригача доакъошта, Iилманна, культурана эша йоккха говзал йола кадраш дикагIа кийчъергья, коммунизм хьалъяра новкъа тешаме гIа боаккхаш йодача Советски Союза низ лакхбарна кхы а доккхагIа новкъостал дергда.

„Иззал дукха цхьанна а халкъо даьдац“

Польша

ВАРШАВА. Дерригача польски газеташа боккха лоархIам бу ССКП XXI съезде е лаьрхIача нов. Н. С. Хрущева доклада тезисай.

«Трибуна люду» яхача газето бIарчча оагIув хетаьй нов. Н. С. Хрущева доклада тезисашта, хIьта «СССР-е коммунизм хьалъяра экономически программа» яхача кертъяздаьчун кIал кепа а техай. Хьалхарча оагIон тIа белгалъю 1959—1965 шерашка Советски Союза халкъа боахама къаьст-къаьстта доакъош дегIадахкар хьахьоккхаш йола цифраш. Советски экономиках йола нов. Н. С. Хрущева доклада тезисаш, язду «Дзенник людовы» яхача газета московски корреспонденто, ювцаш я советски столице бахача наха метрочу, улицашка, промышленни предприятешка. Тезисаш массане ювцаргхилара а цунах боккха пайда баргхилара а белгало я из.

Китай

ПЕКИН. Китая дерригача центральни газеташа доккхий кертъяздаьраш а долаш дувц ССКП XXI съезде е лаьрхIача нов. Н. С. Хрущева доклада тезисех.

«Советски Союз йоалаш-йоалаш социализмагара коммунизмага яргйолча кердача периодага кхаьчай» яхаш кертъядаьр да «Жэньмин жибао» цIи йолча газета тIа. «Хьалха гIо коммунизмага бодача наькъа тIа гIолла», — белгалду «Гунжэнь жибао» газето. Советски Союза промышленностен валовой продукци 1965 шера 1958 шераца нийсйича 80 процент совъяргья, юрта боахама продукци 70 процент совъяргья, —белгалду «Гунжэнь жибао» газето кертъяздаьчунца. «Коммунизмага бодача наькъаца халкъа боахам сихха дегIабара программа»,—язду «Гуанмин жибао» газето ший жертъяздаьчунца.

Н. С. Хрущева доклада тезисай чулоацама кепа тохаш, газеташа къаьстта белгалду, Советски Союза кердача лоархIамерча периодага — коммунистически общество хьалъелга шерра доаржадара периодага яла торо хилийта доккхий хIамаш карагIдаьннилга.

Коммунизма материально-технически база вIашагIйолларна, СССР-а экономически тIемах мохк лорабареи низ чIоагIбарна, советски халкъа материальнии духовнии эшараш диззагIа кхоачашдарна СССР-а халкъа боахам дегIабар боккха лоархIам болаш долга белгал а даь, газеташа къаьстта теркалду, коммунизм хальяра ворхI шера план, социалистически мехкий толамаш дерригача дунен тIа машар чIоагIбара лард я, яхаш дола Н. С. Хрущева дешаш.

Н. С. Хрущева доклада тезисай чулоацам массехказ Китая ерригача радиостанцеша дIакхайкабаьб.

Чехословаки

ПРАГА. Чехословацки телеграфни агенствос хоам бечча бесса чехословацки печато боккха теркам бу ССКП XXI съезде е лаьрхIача нов. Н. С. Хрущева доклада тезисай. Газеташа йоккхий моттигаш хетаьй цу тезисашта.

«Руде право» цIи йолча газето ший передовой статья тIа 1959—1965 шерашка СССР-а халкъа боахам дегIабара контрольни цифраех Iаьльмате йоккха план лоархI.

Газето белгалду, тезисаша капиталистически мехкаш машара яхьага тIахьехилга. Цу яхьо хьахьокхаргда социалистически система капиталистически системал толашагIа йолга.

Газето белгалду, СССР-о еррига европейски паччахьалкхенаш тIехьайита дукха ха йолга а, хIаьта валовой продуукцен цхьадола тайпаш арахецара США-л хьалхаяьннилга а. Кризис бахьан долаш Американ ВIашагIкхийтта Штаташ текха а текхаш йолхача хана Советски Союз хьалхайода, тIехь-тIехьагIа темпаш лакх а еш.

Франци

ПАРИЖ. «Юманите» газето кепа техай «СССР-а машара тIахьехам» яха кертъяздаьр а долаш йолча Пьер Куртада статьяна. Авторо белгалду советски Iаьдал эттача шерашка мехкаш денз социализма мехко даьха доккхий толамаш, хIаьта ССКП XXI съезде е лаьрхIача Н. С. Хрущева доклада тезисашца увттадеш дола СССР-на халкъа боахам дегIабара Iаьльмате доккхий декхараш а дувц. «ХIанз хьатIаэттай, — язду Куртада, — хIара шера а, хIаьта хIара бетта а социалистически система эггара дукхагIа шекболча наха а толашагIа йолга дIахьокхаргдола зама».

Пятилеткай шерашка СССР массехк бIаь шера ше тIехьайиса хиларах хьалхаяьннилга белгал а даь. Куртада язду, «ший иразни дерригача адамий вахари тоадар духьа доаццача хана советски халкъо даьр миссел цхьана халкъо а даьдац.. Социализмахи СССР-хи фуннагIа хете а цхьа пункт я берригa кхетаме бола нах бартабаха безаш: 7 шера миллионаш нах чубаха цIенош а хьалдергда, ший наьха хьал-торо шозза тоа а ергья яхаш кхайкаду мохк — машар беза мохк ба».

Пьер Куртада белгалду, «французски коммунисташа советски халкъа карагIдаьннарех доккхал делга а, хIаьта шоай гIулакхаш цун коталонех хьакъаста пиш йоацаш» долга а.

Бельги

БРЮССЕЛЬ. «Драпо Руж» яхача газето «ССКП XX съезда сомаш» цIи йолча статья тIа язду: СССР-а халкъа боахам дегIабара ворхI шера йолча плано Iаьльмате доккхий декхараш а увттаду, хIаьта уж кхоачашде дуккха ха яьлча доацаш, гарггарча хана лерхIаш а да. Уж декхараш — даьсса хабар дац; дIаяхача хано хьахьийкхад СССР-о моллагIа планаш, эггара йоккхагIъяраш а, хьалххехьа лаьрхIача хана кхоачашъелга.

Газето белгалду Советски Союза толамаш дерригдунен лоархIам болаш долга.

Редактора зам.
Дж. ХАМАТХАНОВ.

1959 ШЕРА ФОТОГАЗЕТА ПОДПИСКА ЙОЛАЕННАЙ.

Фотогазето шерра дIадовзийт НГIАССР-а къахьегамхой вахар, республикан экономически культурнии гIулакхаш.
Газета хоза кийчдаь да.

ФОТОГАЗЕТ АРАДУВЛ

бетта цкъа. Шера подписка яра мах 12 сом. Подписка ю связан масса конторашкеи отделенешкеи, хIаьта подписка еча пункташкеи.

ФОТОГАЗЕТА ЯЗДЕ, ДЕША А ДЕША!

Нохч-ГIалгIай Облсовпрофо профсоюза масса членашка хоам бу Облсовпрофе дийнахьарчул совгIа сайрийна нах тIаийбелга. Нах тIаийбу 18 сахьатагара денз 20 сахьатага кхаччалца йолча хана укх деношка: шинар, кхаьра, ера, пIаьраска.

Профсоюзий Нохч-ГIалгIай областан совет.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре

Йоккха зал — «Гаьнарча бердаш тIа». Долалу 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — «Гаьнарча бердаш тIа». Долалу 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.

ЗIамига зал № 2 — «Гаьнарча бердаш тIа». Долалу 9.30, 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30.

ЗIамига зал № 3 — «Хьежа сога». Долалу 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 8.15, 10.15.

«Родина» яхача кинотеатре
Долалу 8.30, 10.25, 12.20, 2.15, 4.10, 6.05, 8, 9.50.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 23, телефонаш: редактора 2-41-23, редактора зам. 2-07-01, партийни вахара отдела 2-25-72, корректорске 2-30-91.

СФ03383

Йола типографи, Революцен проспе 1918 шерарча 11-ча августа цIерах кт. 30/3. Заказ № 7370.